Yeni Türkiye

bu sayıda **53**

türk dünyası özel sayısı I

devlet adamları, yöneticiler, işadamları, bilim adamları ve uzmanlardan 288 makale, inceleme ve araştırma

türk dünyası cumhurbaşkanları, liderleri, İLHAM ALİYEV / NURSULTAN NAZARBAYEV / ALMAZBEK S. ATAMBAYEV / İSLAM KERİMOV / ABDULLAH GÜL / GURBANGULI BERDİMUHAMMEDOV / DERVİŞ EROĞLU / CEMİL ÇİÇEK / M. ABDÜLCEMİL KIRIMOĞLU / RECEP TAYYİP ERDOĞAN / AHMET DAVUTOĞLU / BEKİR BOZDAĞ / NABİ AVCI / ZAFER ÇAĞLAYAN / TANER YILDIZ, **genel değerlendirme, coğrafya, nüfus,** TÜRK DÜNYASININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ / TÜRK DÜNYASININ COĞRAFYASI / TÜRK DÜNYASININ DEMOGRAFİK YAPISI, **temel ortak değerler,** TARİH / DİL / DİN / KÜLTÜR, EDEBİYAT, SANAT, **bütünleşme ve teşkilâtlanma,** TÜRK DÜNYASINDA ENTEGRASYON / TÜRK DÜNYASINDA TEŞKİLÂTLANMA **siyasî yapı,** SİYASİ ANALİZ VE STRATEJİ / GÜVENLİK / AVRASYACILIK, **sosyal yapı,** SOSYO-KÜLTÜREL YAPI ANALİZİ / EĞİTİM VE BİLİM, **iktisadî yapı,** EKONOMİK İLİŞKİLER VE DIŞ TİCARET / ENERJİ, SU, ÇEVRE

Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı'nın katkılarıyla.

türk dünyasının demografik yapısı

Yeryüzünde Türk Nüfusun Dağılışı ve Miktarı Sorunu

Ali Yiğit*

Neresinde bir Türk varsa yeryüzü küresinin
Sınırı oradan başlar Türklük mefkuresinin ...
O.Olcay Yazıcı'dan…

Giriş

Yeryüzünde ne kadar Türk nüfusun yaşadığı hep bir muamma olmuştur. Kimileri olabildiğince az Türk nüfusu olduğunu göstermeye çalışırken, kimileri de izahı mümkün olmayacak kadar abartılı rakamlar telaffuz etmiştir. Ancak bilimde saygınlık mantık kuralları çerçevesinde açıklanabilir iddialar (tezler) üreterek sağlanabilir. Açıklanmasında sorun olan teoriler üretenler ve bunları herkesin kabul ettiği kanunlarmış gibi açıklamaya bile gerek görmeyenler bilimsel saygınlıklarını oluşturamazlar. Maalesef iyi niyetli bir çok bilim insanı bu durumdadır.

Biz bu yazımızda Dünya üzerinde bilinen, tanınan, etnik kimliklerinde herhangi bir şüphe olmayan, Türk topluluklarının nüfuslarını ve yaşadıkları yerleri ve miktarlarını tanımlamaya çalışacağız. Burada iki belirsizlik vardır. Birincisi kimler Türk'tür? İkincisi ise sayıları ne kadardır. Maalesef birçok iyi niyetli yazar, Türk ve Türkî kavramlarını bilmemektedirler. Türk soyundan gelen, bir Türk dilini (ya da lehçesini) kullanan, gelenek ve görenekleri ile bir Türk topluluğu olanlar, şüphesiz ki Türk'türler. Bugün yaygın ve yanlış bir şekilde kullanılan Türkî topluluklar tabiri ile Kazak, Kırgız, Uygur... gibi Türk toplulukları kastedilmektedir. Halbuki Türkî; Türk olmadığı halde Türk'e benzeyen, ona yakınlık gösteren, onunla ilgili olan anlamına gelir. Yani herhangi bir Türk soyundan gelmeyen, herhangi bir Türk dilini kullanmayan, ancak gelenek ve görenekleri ile, yaşa-

(*) *Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi.*

yış tarzı ile, Türk'e benzeyen demektir. Yani Orta Asya'da Tacikler, Türkiye'de Kürtler en büyük Türkî topluluklardır. Ayrıca Kafkaslarda ve Balkanlardaki uzun zaman Türklerle iç içe birlikte yaşamış kültürel kaynaşmayı gerçekleştirmiş birçok topluluk bu durumdadır. Kısacası bu karışıklık toplam sayı üzerinde de büyük bir fark yaratmaktadır. Birde Macarları, Bulgarları, Kızılderilileri, Moğolları... Türk zannedenler var ki, bu konuya burada hiç girmeyeceğiz.

İkinci sorun ise bunların miktarı ile ilgilidir. Biz bu sorunu da ilgili ülkelerin resmi istatistiklerini kullanarak halletmeyi deneyeceğiz. Burada hemen şu iddia ortaya atılabilir: "Bu ülkeler Türk nüfusunu bir tehlike, bir tehdit olarak gördükleri için, ülkelerindeki Türk nüfusu olduğundan az göstermektedirler. Bu nedenle bunlara güvenemeyiz, kabul edemeyiz. Hatta bunu kabul edersek onların amacına hizmet etmiş oluruz..." Ancak unutulmaması gereken bir gerçek vardır ki, o da bu istatistikler gerçeği yansıtmasa da, ülkelerinin politikaları doğrultusunda üretilmiş olsa da, uluslararası geçerliliği olan resmi rakamlardır ve tutarlıdırlar. Ayrıca kıyaslanabilir olmaları nedeniyle çok daha bilimseldirler. Buna karşılık çeşitli yayınlarda sık sık görülen, herhangi bir sayım ya da bilimsel bir anket çalışmasına dayanmayan, yeterli ve tutarlılığı olmayan rakamlarla, sağlıklı bir bilimsel teori üretmek mümkün değildir. Uluslararası geçerliliği zayıf olan, ancak kendimizi tatmin ettiğimiz iddialar üretebiliriz. Bu düşüncelerimize bakarak bu durumu kabullendiğimiz boyun eğdiğimiz anlamı da çıkarmamak gerekir. Sağlam verilerle en az sayıyı ortaya koyup, belirsizlik olan yerleri tesbit edip, daha sağlam görüşler geliştirebilmeyi amaçladığımızı ifade etmeliyiz.

İşte bu amaçlar doğrultusunda önce Türk nüfusun yaşadığı yerlerin genel bir çerçevesini çizip, daha sonra ayrıntılı olarak bölgeleri-ülkeleri değerlendirerek toplu bir sonuca varmaya çalışacağız. Türk nüfusun yaşadığı yerleri, bölgeleri, ülkeleri ele alırken gördüğümüz sorunları da yerinde tesbit ve tahlil edeceğiz. Sonuçta da sağlıklı savunulabilir bir değer ortaya koymaya çalışacağız.

Türk Dünyasının Sınırları

Günümüzde çeşitli Türk topluluklarının yaşadıkları alanlar, ana hatları ile, batıda *Balkan Yarımadası*'ndan, doğuda *Büyük Okyanus kıyıları*na, kuzeyde *Kuzey Buz Denizi*'nden güneyde *Tibet*'e kadar olan sahada yaşarlar. Bu geniş saha içinde Türkler iki yerde büyük ve yoğun topluluklar oluştururlar. Bunlardan birincisi, Dünya Türklüğünün nüfus ve siyasî güç olarak en büyüğü olan *Türkiye'*dir. İkincisi ise, batı kısmı beş devlete ayrılmış, doğu kısmı Çin'in, güney kısmı Afganistan'ın idaresi altında olan *Türkistan*'dır. Bu iki ünite, aralarındaki geçişi sağlayan ve kuzey kısmı bağımsız devlet olan, güney kısmı İran'ın idaresinde kalan Azerbaycan (Bütöv Azerbaycan) ile İran'ın diğer bölgelerinde ve Kuzey Kafkasya'da Türklerin yaşadığı diğer alanlar ile birlikte üçüncü bölgeyi oluşturmaktadır. Böylece, Batı Trakya'dan Moğolistan sınırına kadar kesintisiz bir Türk nüfus sahası söz konusudur.

Sınırları yukarıda kabaca çizilen saha dışında Türklerin topluca yaşadıkları bir diğer bölge ise; Tatar, Başkurt ve Çuvaş Türkünün yaşadığı ve Tataristan, Başkurdistan, Çuvaşistan özerk Türk cumhuriyetleri ile Udmurt, Mordvin ve Mari özerk Fin cumhuriyetleri ve Çelyabinsk, Kirov, Kuybişev (Samara), Orenburg, Penza, Perm, Saratov, Sverdlovsk (Yekaterinburg), Ulyanov ve Volgagrad gibi Rus idarî bölgeleri (oblast)'nin yer aldığı İdil-Ural Bölgesi'dir. Ayrıca *Sibirya*'da; Yenisey ırmağı ile Lena ırmağı arasındaki *Batı Sibirya Ovaları*nda; Kuzey Buz Denizi ile Baykal gölü arasındaki *Yakutistan'*da; Altay dağları ile Baykal gölü arasındaki *Altay, Hakas ve Tannu-Tuva* bölgelerinde çeşitli Türk toplulukları yaşamaktadır.

Kesintisiz Türk nüfus sahası olarak sınırlandırılan yukarıdaki sahaların batı sınırını oluşturan ve Türkiye ile birlikte Osmanlı coğrafyasını temsil eden *Balkan Yarımadası*'nda Makedonya ve Üsküp çevresinde; Dobruca ve Besarabya'da; Deliorman, Mestanlı-Kızanlık, Filibe, Plevne ve Varna bölgelerinde; Batı Trakya'da Türk nüfusu yaşarmaktadır.

Tablo 1: Türk ülkelerinin, alanı, nüfusu, başşehri ve başşehirlerinin nüfusu.

Ülke	*Nüfusu (2010)*	*Alanı* (km²)	*Başşehri*	*Nüfusu (2010)*
GÜNEYBATI ASYA-BALKAN YARIMADASI				
Türkiye	75.000.000	779.452	Ankara	3.950.000
K.Kıbrıs	275.000	3.355	Lefkoşa	55.000
G.Azerbaycan*	6.550.000	87.317	Tebriz	1.400.000
Gagoğuz Yeri	175.000	1.831	Komrat	25.000
KAFKASYA				
Azerbaycan	8.300.000	86.600	Bakü	2.000.000
*Nahçivan***	400.000	5.500	Nahçivan	75.000
Dağıstan	2.580.000	50.300	Mahaçkala	475.000
Kabartay-Balkar	905.000	12.500	Nalçik	270.000
Karaçay-Çerkez	440.000	14.200	Çerkesk	120.000
İDİL-URAL/KIRIM				
Başkurdistan	4.100.000	143.600	Ufa	1.020.000
Tataristan	3.750.000	68.800	Kazan	1.120.000
Çuvaşistan	1.300.000	18.300	Çeboksarı	445.000
Kırım	2.400.000	26.945	Akmescit	345.000
TÜRKİSTAN				
Kazakistan	15.500.000	2.170.000	Astana	400.000
Özbekistan	27.800.000	447.000	Taşkent	2.200.000
*Karakalpakistan***	1.750.000	164.900	Nukus	240.000
Türkmenistan	4.950.000	488.000	Aşkabat	950.000
Kırgızistan	5.500.000	198.000	Bişkek	900.000
Doğu Türkistan	19.630.000	1.646.800	Urumçi	1.600.000
SİBİRYA				
Tuva	310.000	170.500	Kızıl	115.000
Hakas	530.000	61.900	Abakan	165.000
Altay	205.000	92.600	Gorno-Altaysk	55.000
Yakutistan	950.000	3.103.200	Yakutsk	270.000
TOPLAM	181.415.000	9.666.687		

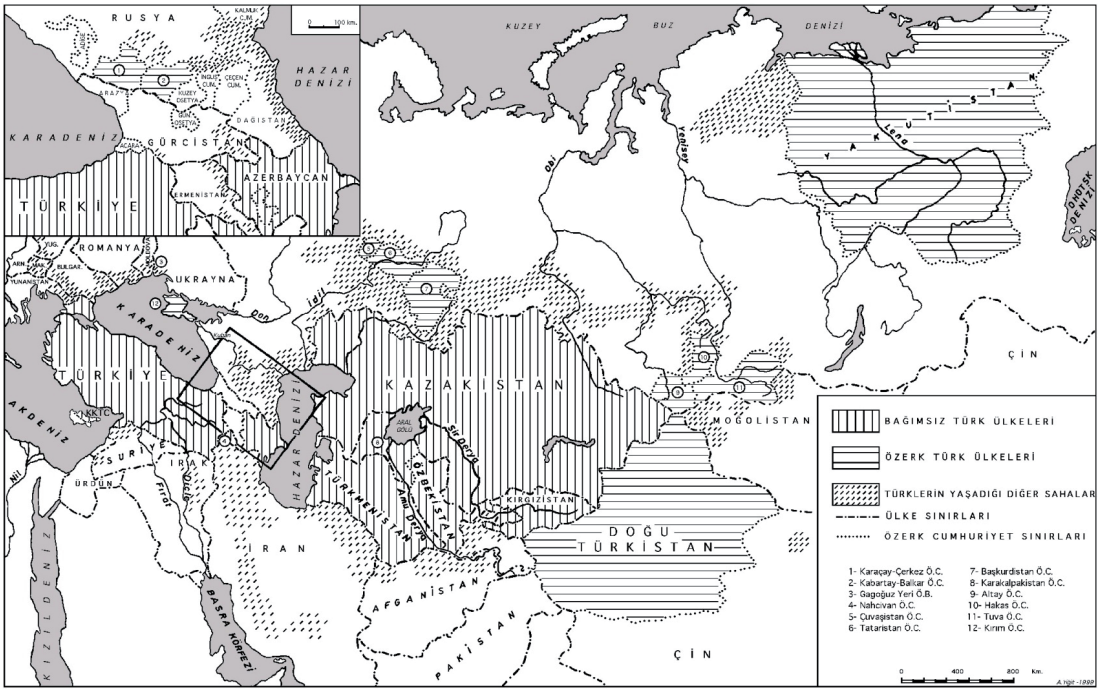
*Güney Azerbaycan, İran'ın Doğu ve Batı Azerbaycan eyaletlerinin toplamıdır. İran'ın resmi rakamları Azerbaycan için bu şekilde olsa da İran'da 30 milyondan fazla Türk yaşamaktadır.

**Nahçivan ve Karakalpakistan'ın alan ve nüfusları Azerbaycan ve Özbekistan'ın toplam değerinden çıkarılmamıştır.

Yine Irak'da Musul, Kerkük ve Erbil çevresinde; Suriye'de Azez, Münbiç ve Lazkiye bölgelerinde ve Kıbrıs adasında Türk nüfusu yaşamaktadır.

Bu belirtilen Türk nüfus bölgeleri dışında, büyük bir kısmı Türkiye'den olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmiş Türkler de bulunmaktadır. Almanya başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde 4 milyon Türkiye vatandaşı ve bu ülkelerin vatandaşlığına geçmiş Türk nüfusu vardır. Ayrıca başta Suudi Arabistan olmak üzere çeşitli Arap ülkelerinde, Avustralya'da, ABD'nde ve dünyanın diğer birçok bölgesine, Türkiye'den ve diğer Türk ülkelerinden göç ederek yerleşmiş yaklaşık 1 milyon kadar Türk bulunmaktadır. Yani Dünya üzerinde Türk nüfusun eskiden beri yerleşik olarak yaşadığı alanların toplamı, yaklaşık 10 milyon km²'yi bulunmaktadır. Ayrıca Dünyanın hemen her tarafında göçmen olarak gidip sonradan yerleşmiş gruplar da vardır.

Yukarıda belirtilen Türk nüfusunun yaşadığı bölgelerde, 7 tane bağımsız Türk devleti (Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve KKTC), 10 tanesi Rusya Federasyonu içinde (Başkurdistan, Tataristan, Çuvaşistan, Yaku-

tistan, Tuva, Hakas, Dağlık-Altay, Karaçay-Çerkez, Kabarday-Balkar ve Dağıstan), biri Ukrayna Cumhuriyeti içinde (Kırım), biri Çin Halk Cumhuriyeti içinde (Doğu Türkistan), biri de Moldova Cumhuriyeti içinde (Gagoğuz Yeri), ayrıca Azerbaycan'a bağlı Nahcivan ile Özbekistan'a bağlı Karakalpakistan olmak üzere 15 özerk Türk cumhuriyeti ve İran'da resmi olarak iki, fakat birleşik olarak düşünülürse bir Türk eyaleti (Güney Azerbaycan) bulunmaktadır (Tablo: 1).

Tablo 2: Türkiye'ye dıştan olan göçler (1771-1989).

Ülke	*Cum. önce*	*Cum. son.*	*Toplam*
Bulgaristan	1.030.000	961.700	1.991.700
Eski Yugoslavya	630.000	562.000	1.192.000
Yunanistan	860.000	424.600	1.284.600
Romanya	290.000	210.100	500.100
Kıbrıs	15.000	30.200	45.200
Azerbaycan	87.000		87.000
Kuzey Kafkasya	866.000		866.000
Kırım	2.120.000		2.120.000
Eski SSCB		25.000	25.000
Doğu Türkistan		28.000	28.000
Afganistan		4.350	4.350
TOPLAM	5.898.000	2.245.950	8.143.950

Doğanay-1994'e göre

Türkiye ve Çevresinde Yaşayan Türk Toplulukları

Bilindiği gibi, Anadolu'ya XI.yy. başlarından itibaren başlayan Türk göçleri XIII. yy.ın sonlarına kadar 300 yıl kesintisiz sürmüştür. XIV.yy. başlarında kurulan Osmanlı Devleti XVII.yy. sonlarına kadar 400 yıl boyunca sürekli genişlemiş ve üç kıtaya yayılmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu esnada yeni fethettiği topraklara, bilhassa Balkan Yarımadası, Ortadoğu ve Kuzey Afrika topraklarına Anadolu'dan çok sayıda nüfus göç etmiştir. Ayrıca Kafkasya ve İran Azerbaycanı ile Kırım gibi eskiden beri nüfusunun çoğunu Türklerin oluşturduğu topraklar da Osmanlı yönetimine girmiştir. Fakat, 18.yy. başlarından itibaren Osmanlı Devleti sürekli toprak kaybetmeye başlamış ve kaybedilen Türk yurtlarından Anadolu'ya göçler başlamıştır. Bu ülkelerden olan göç, hızını giderek zayıflatmış olmakla birlikte, günümüze kadar sürmüştür. Cumhuriyetten sonra 1927'de yapılmış olan ilk nüfus sayımında, 14 milyon kadar olan nüfus, 2013 yılında yapılan nüfus tespitine göre 75,6 milyona yükselmiştir. 85 yıllık sürede yaklaşık 5,5 kat artan nüfusun hepsi doğal nüfus artışı ile gerçekleşmemiştir. Türkiye nüfusu üzerin-

Tablo 3: Konuşulan Ana dile göre Türkiye nüfusu

Diller	*1935*	*%*	*1945*	*%*	*1955*	*%*	*1965*	*%*
Türkçe	13.914.688	86,12	16.608.084	88,39	21.622.292	89,85	28.289.680	90,12
Kürtçe[1]	1.480.246	9,16	1.476.562	7,86	1.679.265	6,98	2.370.191	7,55
Arapça	153.687	0,95	247.204	1,32	300.583	1,25	365.340	1,16
Kafkas dilleri[2]	222.649	1,38	162.356	0,86	176.125	0,73	123.239	0,39
Balkan dilleri[3]	103.918	0,64	54.963	0,29	49.662	0,21	64.839	0,21
Rumca	108.725	0,67	88.680	0,47	79.691	0,33	48.096	0,15
Ermenice	57.599	0,36	56.179	0,30	56.242	0,23	23.094	0,07
Yahudi[4]	56.849	0,35	62.171	0,33	32.975	0,14	12.772	0,04
Diğerleri	59.089	0,37	33.975	0,18	67.928	0,28	94.170	0,30
TOPLAM	16.157.450	100	18.790.174	100	24.064.763	100	31.391.421	100

1) Zazaca, Kırmacca ve Kırdaşça dahil 2) Çerkezce, Abhazca, Gürcüce ve Lazca
3)Boşnakça, Pomakça, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça ve Lehçe 4)İbranice ve İspanyolca

de her dönemde dıştan olan göçlerin önemli bir payı bulunmaktadır. Nitekim, Tablo: 2'de görüldüğü gibi 1771'den 1989'a kadar ülkeye yaklaşık 8,1 milyon dıştan göç olmuş ve bunun 2,2 milyonu Cumhuriyetin kurulmasından sonra gerçekleşmiştir.

İşte Türkiye'ye olan bu dıştan göçler sayesinde, çeşitli Türk boylarından olduğu kadar Türk soyundan olmayan fakat kendini Türk kültürünün bir parçası sayan Çerkez, Abhaza, Gürcü, Boşnak ve Pomak gibi topluluklar da Türkiye'ye gelmişlerdir. Fakat Müslüman olan bu topluluklar, eskiden beri Türk toplulukları ile iç içe yaşadıklarından ayrı bir kimlik arayışı içinde olmamışlardır. İlk zamanlar daha fazla olan yerel dillerin konuşulma oranı da giderek azalmıştır (Tablo: 3). Nitekim, 1935'te ana dili Türkçe olanların oranı %86 iken, bu oran 1965'te %90'a yükselmiştir. Aynı artış hızının devam ettiği varsayılırsa 2010'da anadili Türkçe olanların oranı %96 olması gerekir. 1965'ten bu yana okur-yazarlık oranının yükselmesi ve medya araçlarının yaygınlaşması da göz önüne alındığında bu oranın daha da artmış olması muhtemeldir. Ancak biz yine de 1965 oranını sabit olarak alırsak bugün Türkiye'de anadili Türkçe olan nüfusun yaklaşık 67,5 milyon kişi olduğu görülür. 1935-1965 arası değişim trendini esas aldığımızda ise anadili Türkçe olan nüfusun 73 milyon kişiyi geçmiş olması gerekmektedir. 2013 yılında Tarhan Erdem'in yaptığı anket çalışmalarına göre, Türkiye'de 52 milyon yetişkinden, 3 milyon Kürt ile 3 milyon Türk birbiriyle birinci derece akrabalık içinde, yani 6 milyon insan akrabadır, ama birisi kendine Kürt, birisi Türk demekte ve birlikte yaşamaktadır. Çocuklarıyla birlikte 10 milyonu bulan bu nüfusu, bakış açılarına göre bazı araştırıcılar Kürt, bazıları da Türk olarak göstermektedir. Aynı durumum diğer etnik unsurlar için de geçerli olduğunu düşündüğümüzde, içinden çıkılması zor bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumu kamufle etmek için Türk ve akraba (Türkî) topluluklar tabiri tam bir biçilmiş kaftan olmaktadır. Buna karşılık din farkı bulunan Rum, Ermeni ve Yahudiler ise ülkemizde farklı bir etnik kimlik sergilemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti kanunları da sadece, Müslüman olmayan bu toplulukları azınlık olarak saymıştır.

Kısacası Türkiye'de ırki kökenine bakılmaksızın anadili Türkçe olan ve Türk kültürünü yaşayan insanların sayısı 68 milyonu bulmaktadır. Ayrıca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı ile Dışişleri Bakanlığının verilerine göre 2010 yılı itibariyle, yaklaşık 4 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde, 300 bini Kuzey Amerika'da, 200 bini Ortadoğu'da, 150 bini de Avustralya'da olmak üzere yurtdışında 5 milyonu aşkın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile bu ülkelerin vatandaşlığına geçmiş Türk nüfusu yaşamaktadır. Türkiye için öngördüğümüz oranın bunlar içinde geçerli olduğunu düşündüğümüzde, anadili Türkçe olan en az 4 milyon nüfus da Türkiye dışında bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı bakiyesi olarak ifade

edebileceğimiz Balkanlarda, Ortadoğu'da ve Kafkaslarda Türkiye ile bağlantılı çeşitli Türk toplulukları bulunmaktadır. Bunların sayısı da 4 milyonu geçmektedir. Şimdi bu bölgelerde Türklerin yaşadıkları yerleri ve miktarlarını ele alacağız:

Balkanlarda Türk Nüfusu

Osmanlılar, 1353'te Gelibolu'yu alarak başladıkları Balkanları fetih hareketini XIV. yy. sonlarında tamamlamışlarsa da bütün yarımadayı kesin Türk hâkimiyeti altına almaları Fatih devrinde olmuştur (1451-1481). Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti 1832 yılına kadar kesintisiz sürmüş ve bu tarihte Mora Yarımadası Osmanlı topraklarından koparılmış, daha sonra 1878'de Romanya, Sırbistan, Karadağ, 1908'de Bulgaristan, 1912'de Arnavutluk ve Makedonya ayrılarak Türkiye toprakları Meriç ırmağına kadar gerilemiştir. İşte XIV.yy. ortalarından XX.yy. başlarına kadar Osmanlı hakimiyeti altında olan Balkan Yarımadası'na Anadolu'dan gelen birçok Türk yerleşmiş ve bu topraklarda 5,5 asır yaşamışlar, ancak bu toprakların hakimiyetinin kaybedilmesiyle buradaki Türklerin büyük bir kısmı (4,5 milyon) Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır, tüm baskılara rağmen bu topraklarda yaşamaya çalışan 1 milyonun üzerinde bir Türk nüfusu da bugünkü Balkan Türklerini oluşturmaktadır. Bugün Balkanlarda 10 milyondan fazla Müslüman nüfus yaşamaktadır. Ayrıca Balkanlardan Türkiye'ye sadece Türkler göç etmemiştir. Türklerle birlikte birçok Boşnak, Pomak, Torbeş, Arnavut, Gorani, Patriyot gibi Müslüman topluluklardan da göç edenler olmuştur. Böylece göçenler ve hâlâ burada yaşayanlar, Türk toplumunu Balkanlara bağlayan çok önemli bir unsur olmuştur. Bugün Türkiye'de yaşayan çok büyük bir grubun bir önceki ata diyarı Balkanlardır. Fakat Balkanlarda 1830'larda başlayan siyasi ve idari değişim süreci günümüze kadar sürmüş ve hala da sürmektedir. Bu hareketlilik Balkanların etnik yapısını ve kültürel hayatını da değişime uğratmaktadır. Bu değişim bölgeyi tanınmaz hale getirecek kadar derin izler açmaktadır. Bir zamanlar Müslüman nüfusun mutlak çoğunluğu oluşturduğu bölgelerin büyük bir kısmında, çoğunluk olmaktan çıktığı gibi, bazılarından tamamen silinmiş, çok azında hâlâ varlığını korumaktadır.

Balkanlardaki Türk nüfusun bulunduğu ülke ve bölgeleri yakından inceleyecek olursak; batıda Kosova'dan başlayarak Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Moldova topraklarında yoğunlaştıkları görülür. Şimdi bunları sırasıyla ele alalım:

1370'li yıllarda Türkler tarafından fethedilmeye başlanan *Kosova* topraklarında, 1389'da Birinci, 1448'de İkinci Kosova savaşları kazanılmış ve 1912 Balkan Savaşına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Osmanlı yönetiminde Kosova'ya, diğer Balkan topraklarına olduğu gibi, Anadolu'dan gelip yerleşen Türkler dışında, bölgede yaşayan Arnavutlar ile Boşnaklar Müslüman olmuşlar ve böylece bölge bir Müslüman yerleşim alanı haline gelmiştir. Ancak Kosova'nın Sırp hâkimiyetine girmesinden sonra, bölgedeki Türk nüfusun büyük bir kısmı ile Boşnak ve Arnavut nüfusun bir bölümü Türkiye'ye göç etmiştir. 2011 istatistiklerine göre, Kosova'da 18.738 kişi Türk nüfusu bulunmaktadır. Bunların büyük bölümü Prizren'de yaşamaktadır (bölge nüfusunun %6'sı), geri kalanı da Drageş ve Morava çevresinde bulunmaktadır. Kosova'da yaşayan Arnavutlar, Boşnaklar, Türkler ve Romanlar Müslüman topluluklardır. 2011 sayımına göre, Kosova nüfusunun %95,6'sı Müslüman (1.663.412) dır.

1913'ten önce nüfusunun büyük bir çoğunluğu Türk ve Arnavutlardan oluşan *Makedonya'*da Türklerin büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etmiş (yalnız 1951'de 50 bin kişi) olmasına rağmen hâlâ 80 bin kadar Türk nüfusu (ülke nüfusunun %4'ü) yaşamaktadır. 2002 nüfus sayımına göre Türkler, Plasnisa ve Sentar Jupa'da çoğunluğu, Mavrova'da 1/3'ini, Dolneni ve Studeničani gibi yerlerde 1/5'ini oluşturmaktadır. Ayrıca Gostivar, Üsküp, Radoviš, Strumica, Struga, Debar ve Ohrid gibi yerlerde de önemli miktarlara ulaşmaktadırlar. Arnavut, Boşnak ve Türklerden başka, Makedonya'da Makedonca

konuştukları için istatistiklere yansımayan Müslüman bir grup vardır ki bunlara Torbeşler denmektedir. Etnik kökenleri konusunda tartışmalar varsa da baskın görüş, Torbeşlerin İslam'ı kabul eden, Slav kökenli Makedonlar olduğudur. Resmi istatistiklerde sayıları 15.500 kadar görünse de, Makedonya'da bugün sayıları 40 ila 70 bin arasında hatta bazı kaynaklarda 100 bin civarında ifade edilen Torbeşler, Kosova sınırı yakınlarındaki Tetova'dan Arnavutluk sınırı yakınlarındaki Debar'a kadar olan bölgede ve Üsküp güneyinde yerleşmişlerdir. Ayrıca Kosova, Arnavutluk ve Bulgaristan'da da azınlık olarak yaşadıkları bilinmektedir. Daha önceleri Yunanistan'ın Makedonya sınırları civarında yaşayan Torbeşler, 1923-1930 Nüfus Mübadelesi ile Türkiye'ye göç ettirilmişlerdir. Makedonya'da Müslüman nüfusun (674.015) oranı %34'ü bulmaktadır.

XIV. yy. sonları ile XV.yy. başlarında tedricen Osmanlı hakimiyetine giren *Yunanistan*, 1828 yılına kadar Osmanlı toprağı olarak kalmıştır. 1828-1922 yılları arasında Türkiye aleyhine sürekli topraklarını genişletmiş ve bu arada 560 yıl Türk toprağı olarak kalmış olan Batı Trakya'yı da topraklarına katmıştır. Türklerin yoğun olarak yaşadığı Batı Trakya topraklarında önceleri nüfusun çoğunluğunu oluşturan Türkler, bölgeye sürekli Yunan nüfusu yerleştiriliyor olmasından dolayı çoğunluk olma özelliğini günden güne kaybetmektedir. Mesta ırmağı ile Teselya arasında kalan Güney Makedonya ya da Yunan Makedonyası ise eski bir Türk yurdudur. Bu bölgede yaşayan Türk nüfusunun hemen tamamı (400 bin kadar) 1923'te Yunanistan'la yapılan nüfus mübadelesinde Türkiye'ye getirilmiştir. Yunanistan'da Türk nüfusun bulunduğu bir diğer bölge ise, Rodos ve İstanköy adalarıdır. Rodos ve Onikiada 1911-1912 Osmanlı-İtalyan savaşlarında İtalyanlar tarafından işgal edilmiş, 1924'te Lozan Antlaşması'nda İtalya'ya bırakılmış ve İkinci Dünya Savaşı'nda yenilen İtalya'nın çekildiği adaları Yunanistan ilhak etmiştir.

Yukarıda kısaca tanıtılan bölgelerde yaşayan Türk nüfusun miktarı bilinmemektedir. Yapılan tahminlerde Yunanistan nüfusunun %1,5'ini Türklerin oluşturduğu yani sayılarının 150 bin kadar olduğu sanılmaktadır. Halbuki bu oran büyük göçün yaşandığı 1923 yılından sonra 1928'de yapılan ilk nüfus sayımında bile %3,1'idi (229,075) ki, bu tarihte Onikiada Yunan toprağı değildi. Aynı sayımda Batı Trakya nüfusunun %31,2'sini, Güney Makedonya nüfusunun %6,2'sini Türkler oluşturuyordu. Yunanistan'da nüfusun etnik özelliklerinin sorulduğu son sayım olan 1951 nüfus sayımında da ülke nüfusunu %2,4'ünü (179.895) Türkler oluşturmakta idi. Bu sayımına göre Batı Trakya'da Türk nüfusu oranı %27,8'idi. Günümüzde de Batı Trakya'da Türklerin oranının aynı olduğu kabul edilirse Türk nüfusun en azından 180 bin kadar olması gerekmektedir. Türkiye gibi Yunanistan'ın da nüfus sayımlarında etnik özellikler sorulmadığı için diğer azınlıkların da sayıları bilinmemekte ve birbiriyle bağdaşmayan çok farklı tahminler ortaya atılmaktadır. Ancak genel kabul gören ülke nüfusunu %7'sinin Yunan olmadığıdır. Diğer azınlıklar arasında Müslüman Pomaklar (50 bin) ve bazıları Müslüman olan Makedon ve Arnavutları da vardır. Ayrıca Karaman'da yaşayan Türk Ortodokslar da mübadele sırasında Yunanistan'daki Müslüman Türklerle değiştirilmişti. Türkiye'de yaşayan yaklaşık 193.000 Karamanlı Hıristiyan Türk, Rum sayılarak zorunlu nüfus değişimine tabi tutulmuşlardır.

1393'te Osmanlı yönetimi altına giren *Bulgaristan* 1878'e kadar beş yüz yıla yakın bir süre Osmanlı toprağı olarak kalmıştır. 1885'te ve 1913'te topraklarını Osmanlı aleyhine genişletmiştir. En son olarak da II. Dünya Savaşı'nda Romanya'dan Güney Dobruca'yı kendi topraklarına katmıştır. Gerek sonradan Romanya'dan aldığı topraklarda gerekse önceki topraklarında eskiden beri çok sayıda Türkün yaşamakta olduğu bu ülkeden, 1829-36 arasında 30 bin, 1878-80 arasında 500 bin, 1885-1923 arasında 500 bin, 1923-60 arasında 370 bin ve 1989'da 340 bin olmak üzere toplam 1.740.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Buna rağmen bugün Türkler, Deliorman bölgesinde; Şumnu, Razgrad, Eski

Cuma (Targoviste), Dobruca bölgesinde Hacıoğlu Pazarcığı (Dobric), Silistre, Akkadınlar (Dulova), Rodop bölgesinde ise Kırcaali ve Hasköy çevrelerinde yaşamaktadır. Ayrıca bu son bölgede Türk nüfustan başka, sayıları 180 bini geçen Müslüman Pomaklar'da yaşamaktadır. Bugün, 7.350.000 (2010) nüfusa sahip olan Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sayıları (650 bin) yüzyıl önceki miktarı kadar, ancak oranı yüzyıl öncekinin yarısı kadardır. Halbuki Türk nüfusunun artış oranın Bulgarlardan daha yüksek olduğu da düşünüldüğünde bugün 1,5 milyona yakın Türk nüfusu olması gerekirdi, bu aradaki fark ardı arkası kesilmeyen göçlerle alakalıdır.

1878 Osmanlı-Rus Harbi sonucunda bağımsızlığını ilan etmiş olan *Romanya* I. Dünya Savaşı'na kadar komşu ülkelerde kalan topraklarını almaya yönelik çabalarını sürdürmüştür. Savaşın başlarında tarafsız kalan Romanya, daha sonra İtilaf devletleriyle ittifaka giderek, 1918-1919'da Besarabya, Bukovina ve Transilvanya'yı topraklarına katmıştır. İki savaş arasındaki dönem Büyük Romanya'nın ulusal kimliğini güçlendirmek çabalarıyla geçmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve Sovyet işgaline maruz kalan Romanya, Besarabya'yı Sovyetler Birliği'ne Güney Dobruca'yı da Bulgaristan'a bırakmak zorunda kalmıştır. 2011 yılı sayımına göre nüfusu 19.042.936 olan Romanya'da Türklerin yerleşmiş olduğu Dobruca bölgesi V.yy.'dan itibaren Türk boylarının hakimiyetine girmiş ve nihayet 1471'de Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu bölgede Anadolu Türkleri, Kırım Tatarları ve Gagauzlar olmak üzere üç ayrı Türk toplumu bulunmaktadır. 1878'de Kuzey Dobruca, 1913'te de Güney Dobruca Romanya'nın hakimiyeti altına girmiştir. 1920 nüfus sayımına göre Dobruca'da 222.480, 1930 nüfus sayımında ise 145 bini Anadolu, 22 bini Kırım ve 105 bini Gagauz Türkü olmak üzere 275.000 kadar Türk bulunuyordu. Bu Türklerin bir kısmı Türkiye'ye göç etmiş ve 1940'da Besarabya'nın SSCB'ne Güney Dobruca'nın Bulgaristan'a verilmesi sonucunda (175 bini Sovyet, 150 bini Bulgar vatandaşı oldu) Romanya'daki Türklerin sayısı oldukça azalmıştır. Nitekim 2011 nüfus sayımına göre 50 bin kadar Türk asıllı nüfus görünmektedir. Ancak, bu resmi rakamların üzerinde bir Türk nüfus varlığı olduğu iddia edilmektedir.

Güneyden Tuna nehri, güneybatıdan Prut nehri ve kuzeydoğudan Dinyester ırmağı ile çevrili olan ve Karadeniz'den Polonya'ya kadar uzanan bölgeye Besarabya ismi verilmektedir. Kuzey Besarabya toprakları bugünkü *Moldova'*yı oluşturmaktadır. Moldova'nın güneyinde yer alan, Komrat, Çadır Lungak, Bulganetse gibi şehirlerin bulunduğu alan ile Ukrayna'nın Odessa eyaletinin Akkerman, İsmail ve Kili gibi şehirlerin bulunduğu alana Güney Besarabya ya da Bucak bölgesi adı verilmektedir. 1456'da Besarabya'yı da içine alan Boğdan Romen Prensliği Osmanlı tabiiyetine girmiş, 1484'te Akkerman ve Kili kaleleri de Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1538'de Bucak Besarabya'dan ayrılarak önceleri Rumeli daha sonra Özü eyaletlerine bağlı sancak statüsüne getirilmiş, bu bölgeye çok sayıda Osmanlı ve Kırım Türkü yerleştirilmiştir. Ayrıca Gagauzlar da ülkenin yerleşik halkı durumundaydı. 1770'ten sonra Osmanlı-Rus savaşlarına sahne olmaya başlayan Besarabya, 1812'de tamamen Rusya'ya geçmiş, 1856'de Bucak yöresi tekrar Osmanlıya bırakılmışsa da 1878'den sonra kesin bir şekilde Türk topraklarından ayrılmıştır. 1918-1940 arasında Romanya'ya dahil olan Besarabya, 1940'dan sonra tekrar Rusya'nın eline geçmiştir. Bugün ise asıl Besarabya'da Moldova Cumhuriyeti yer alırken, bunun bir parçası olan Bucak bölgesi Ukrayna Cumhuriyeti sınırları içindedir. Bu bölgede yaşayan ve diğer Türklerden Ortodoks Hıristiyan olmalarıyla ayrılan, fakat Türkiye Türkçesine çok yakın bir şive konuşan Gagauz Türklerinin çoğunluğu Moldova Cumhuriyeti içinde yer alan *Gagauz Yeri özerk bölgesi*nde Komrat, Çadır, Lungak, Bulganetse gibi şehir ve bölgelerde yaşarlar. Bu bölgede nüfusları 130 bin kadardır. Ülkenin diğer yerlerindekilerle birlikte 150 bini bulmaktadır. Ayrıca Ukrayna Cumhuriyeti'nin Odessa eyaletinde (32 bin kadar) ve Rusya Federasyonu'nda (10 bin

kadar) bulunmaktadır. Bir miktar Gagauz da, Romanya'da Dobruca bölgesinde, Bulgaristan'ın kuzeydoğu kesimlerinde ve bazı eski Sovyet ülkelerinde (bilhassa Kazakistan) yaşarlar. Böylece toplam nüfusları 200 binin üzerindedir.

Sonuç olarak bir zamanlar çok kalabalık Türk ve/veya Müslüman nüfusu barındıran Balkanlarda bugün, bir milyon kadar Türk nüfusu ile Türklerle uzun zamandan beri iç içe yaşayarak kaynaşmış, yani akraba ya da Türkî toplumlar olan, Boşnak, Pomak, Torbeş, Arnavut, Gorani, Patriyot gibi Müslüman toplulukların toplam sayısı da 10 milyon kadardır.

Ortadoğu'da Türk Nüfusu

Ortadoğu ülkelerinden İran'ı Kafkasya ile birlikte değerlendireceğimizden, burada sadece Osmanlı bakiyesi olan Irak, Suriye ve Kıbrıs'taki Türk nüfusundan bahsedeceğiz. Diğer Ortadoğu ülkelerinde ve Kuzey Afrika ülkelerinde, özellikle Mısır'da Türk kökenli nüfusun varlığı bilinmekte ise de bugün Türkçe konuşmayı unutmuş, Türk kültürü ile bağları kopmuş toplulukları asimile olmuş saydığımızdan biz bunların nüfusunu değerlendirmeye almıyoruz. Onlar artık tarihin konusudur.

Ortadoğu'da en kalabalık Türk nüfusun bulunduğu *Irak* topraklarındaki nüfusun miktarı hakkında Irak yönetimi tarafından çok düşük oranlar verilmektedir. Bugüne kadar Irak'ta yayınlanan bütün istatistikî bilgilerde Türkler, %1,5-2'lik bir oranla gösterilmiştir. Ancak 1957'de Krallık döneminde yapılan sayımda Türk nüfusu 567 bin olarak verilmişti ki, 6.265.000 olan nüfus içinde bu değer %9'luk bir oranı oluşturuyordu. Ayını oranın korunduğunu kabul edersek bugün Irak'taki Türk nüfusun miktarı 3 milyon civarında olması gerekir. Ancak Türkmenler bugün eskisi gibi Irak nüfusunun %9'unu oluşturmayabilirler, oranlarında bir miktar düşme de olabilir, ancak bu oranın %2'ye kadar düşmesi mümkün görünmemektedir. Dolaysıyla Irak'ta resmi makamların gösterdiği 650 bin miktarının en az iki katı Türk nüfusu olduğunu ifade etmek gerekir. Türkler, Kuzey Irak'ta Musul'un batısında Tel-Afer, Musul şehri yakınında şehrin bir mahallesi durumundaki Yunus Peygamber, Erbil şehri, Erbil-Kerkük arasındaki Altınköprü kasabası, Kerkük şehri, Kerkük-Hanakin arasında; Tavuk, Tuz Hurmata, Kifri, Karatepe, Karahan kasabaları, Hanakin ve çevresindeki Kızrabat, Şahraban, Mendeli, Bedre kasabaları gibi şehir ve kasabalar ile bunların çevresindeki köylerde topluca yaşamaktadırlar. Ayrıca diğer bölgelerde de dağınık halde bulunmaktadırlar.

Suriye'de Türk nüfusunun en kalabalık olduğu vilayet Halep'tir. Türk nüfusu, Halep şehrinde ve Cerablus, Kürtdağı ve Münbiç bölgeleri ile Azez ilçesinde yaşamaktadır. Cerablus çevresinde Elbeyli Türkmenleri ile Barak aşireti ve Barakların Bereli oymağı bulunmaktadır. Baraklardan bir kısmı Türk olduklarını bilmekle beraber Türkçeyi unutmuşlardır. Münbiç nahiyesinin hemen tamamı Türklerle meskûn olduğu halde, Osmanlı zamanında Kilis sancağına bağlı olan Kürtdağı nahiyesinde, çoğunluğu Kürt olmak üzere Türkmenlerle Kürtler karışık durumdadır. Türklerin en kalabalık olduğu Azez ilçesinin köylerinin büyük bir çoğunluğu tamamen Türklerden oluşmaktadır. Türk nüfusun kalabalık olduğu Lazkiye ve Halep vilayetlerinden başka, Hama bölgesinde, Şam şehri ve çevresindeki Kuneytura ile Havran ovasında önemli miktarda Türk nüfusu yaşamaktadır. Ayrıca Humus vilayetinde Türk nüfusu bulunmaktadır. Suriye dışında Lübnan ve Ürdün'de de bir miktar Türkün bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Suriye ve Ürdün'de Türkiye'dekilerle akraba olan ve sayıları değişik kaynaklarda 80 ila 150 bin arasında (%0,35 -0,65) değişen, Çerkezler de bulunmaktadır.

1571'de Osmanlı topraklarına katılan *Kıbrıs* adasının yönetimi 1878'de İngilizlere verilmiştir. 1914'te Osmanlı devletinin Almanların yanında savaşa katıldığı gerekçesiyle, İngilizler adayı Britanya İmparatorluğu'na kattıklarını ilan etmişlerdir. Türkiye'nin Lo-

Tablo 4: Kuzey Kafkasya'da yaşayan kavimlerin Rusya Federasyonundaki nüfusları (2010).

Topluluk	*Nüfusu*	*Topluluk*	*Nüfusu*	*Topluluk*	*Nüfusu*
NAH GURUBU		DAĞISTAN GURUBU		TÜRK GURUBU	
Çeçen	1.431.360	Avar	912.090	Kumuk	503.060
İnguş	444.833	Dargin	589.386	Karaçay	218.403
ANDİGO-ABHAZ GURUBU		Lezgin	473.722	Balkar	112.924
Kabarday	516.826	Laks	178.630	Nogay	103.660
Adige	124.835	Tabasaran	146.360	FARSÎ GURUP	
Abhaz	11.249	Rutul	35.240	Osetin	528.515
Çerkes	73.184	Ağul	34.160	Kürt	23.232
Abaza	43.341	Sahur	12.769	Talış	2.529
				Tat	1.585

zan antlaşmasında bu durumu onaylamasıyla Kıbrıs resmen İngiliz hakimiyetine girmiştir. 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulana kadar bu statü devam etmiştir. Fakat İngilizlerin çekilmesinden sonra Enosis kararı alan EOKA çetelerinin Türklere karşı giriştiği kanlı eylemlerin ardı arkası gelmeyince garantör devlet olarak Türkiye 1964'te müdahalede bulunmuştur, 1974'te darbe yapan EOKA çetecileri adayı Yunanistan'a bağlama kararı alınca Türk ordusu adaya çıkmıştır. Barış Harekâtı'ndan sonra adanın kuzeyinde önce Kıbrıs Türk Federe Cumhuriyeti kurulmuş ve 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Kıbrıs adasının kuzeyinde yer alan *KKTC,* 2011 yılı Genel Nüfus ve Konut Sayımına göre 295 bin nüfusa sahiptir. İdarî açıdan Lefkoşa, Gazimağusa, Güzelyurt, Girne ve İskele olmak üzere 5 kazaya bölünmüştür. Bu kazalara bağlı toplam 196 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Kıbrıs nüfusunun %98'i Türk nüfusundan oluşmaktadır.

Sonuç olarak İran ve Türkiye hariç Ortadoğu ülkelerinde en düşük değerlerle toplam 1,5-2 milyon kadar Türk nüfusu yaşamaktadır. Böylece Türkiye çevresinde (eski Osmanlı topraklarında) 3 milyondan fazla Türk nüfusu bulunmaktadır. Türkiye'den dünyanın çeşitli bölgelerine göç etmiş nüfusla birlikte bu rakam 7 milyonu bulmaktadır. Bu da bugünkü Türkiye nüfusu içinde Türk olmayı özümseyemeyen nüfusu bertaraf etmektedir. Yani Türkiye ya da Anadolu Türklerinin toplam sayısı 75 milyon kadardır. Türkiye Türkleri ile bağlantılı Türkî (akraba) toplulukların yani Balkanlarda Kafkaslarda ve Ortadoğu'da Türklerle kaynaşmış kültürel bütünlük sağlamış nüfusun miktarı da 20 milyonu bulmaktadır.

Kafkasya ve İran'da Yaşayan Türk Toplulukları

Stratejik önemi büyük olan Kafkasya, bir ırklar ve diller mozaiğidir. Kafkas ırkları veya Yafesîler denen apayrı bir ırk ve dil grubuna ait olan Kafkas toplumları bir kaç yüz bin kişilik Müslüman kavimlerden oluşmaktadır. Bunlar, Çerkezler, Abazalar, Çeçenler, İnguşlar, Lezginler ve Osetler'in başlıcalarını oluşturduğu 50'ye yakın ayrı topluluktur. Kafkasya'da büyük bir bölümünü Azerilerin oluşturduğu çeşitli Türk kavimleri de mevcuttur. Bunlar; Azeriler, Karaçaylar, Balkarlar, Nogaylar, Kumuklar, Kundurlar ve Kafkasya Türkmenleridir (Tablo: 4).

Kafkas Dağları'nın kuzeyinde yer alan Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu'na bağlı cumhuriyetlerden Adige Ö.C.'nde bir Çerkez boyu olan Adigeler, Çeçenya ve İnguşetya Ö.C.'nde Kafkas topluluklarından olan Çeçenler ve İnguşlar, Kuzey Osetya (Alanya) Ö.C.'nde de Farsî bir kavim olan Osetler yaşamaktadır. Belirtilen cumhuriyetlerin topraklarında da yaşayan Türk boyları adına da Kabarday-Balkar ve Karaçay-Çerkez özerk

cumhuriyetleri kurulmuştur. Her iki cumhuriyet de bir Türk ve bir Çerkez kavmi adına kurulmuş yönetim birimleri olmakla beraber kendi içlerinde ayrı yönetimler oluşturmuşlardır. Ayrıca Dağıstan Ö.C.'nde de bilhassa Kumuk ve Nogaylar olmak üzere çeşitli Türk toplulukları yer almaktadır. Bu toplulukların yaşadıkları yerler ve nüfusları şöyledir:

Kafkasya ya da *Stavropol* Türkmenleri diye anılan ve 17.-18.yy'da Mangışlak, Üstyurt ve Bozacı yarımadasında yaşayan Türkmen tayfalarından "Çovdurlar", "İgdirler" ve "Söyüncacılar"ın büyük bir kısmı, göçüp Astrahan, Açikulak ve Stavropol düzlüklerinde; Kuma, Manıç, Aygur ve Kalaus ırmaklarının kenarlarına yerleşmişlerdir. Bu yerler daha sonra "Türkmen Sahrası" olarak adlandırılmıştır. Bolşevik devriminden sonra Stavropol krayının kuzeydoğu kısmında 14 Türkmen köyünü içine alna bir Türkmen bölgesi oluşturulmuş ise de, 1956 yılında Milli Türkmen bölgesinin ilga edilmesiyle Kafkasya Türkmenleri, Blagodarniy, İpatova, Azgir ve Petropavlovsk rayonlarına paylaştırılmıştır. Neftekumsk ve Açıkulak Türkmenleri ise zaten bu bölgenin dışındaydı. Günümüzde Stavropol krayında 15.048 (2010 sayımına göre) Türkmen nüfus bulunmaktadır.

Volga deltası çevresinde Aktübe ırmağı boyunda yerleşmeyi tercih etmiş olan *Kundurlar* ise, Nogaylara çok yakın olan ve belki de aslen bunlardan kopup gelen ve Volga ırmağının deltası ile Astrahan şehirlerine yerleşmiş bir Türk boyudur. Yaşadıkları bölgenin karaağaç ormanlarıyla kaplı olmasından dolayı kendilerine Karaağaç Nogayları da denir. Sayıları 10 binin üzerindedir. Karaağaç Nogayları, yani Kundurlar; Kazay ve Kas-Pulat gibi iki topluluğa ayrılmaktadırlar.

Adlarına Özerk bir Cumhuriyet kurulmuş olan *Karaçaylar*, Balkarlarla ortak bir dil kullandıkları halde aynı idarî yapıyı paylaşamamaktadırlar. 2010'da Karaçay nüfusu 218.403'tür. Bu nüfusun %89'u yani 194.324'ü Karaçay bölgesinde yaşamaktadır. %7'si de (15.598) Stavropol krayında, ‰ 7'si de (1.273) Kabarday-Balkar cumhuriyetinde yaşamaktadır. Kafkasya'nın diğer kısımlarındakilerle birlikte toplam nüfusun %98'i Kafkasya'da bulunmaktadır. 1926'da 55 bin kadar olan Karaçay nüfusunun 52,5 bini kendi bölgelerinde yaşamakta ve ülke nüfusunun %81'ini oluşturuyordu. Rusların nüfusu ise %2'yi bile bulmuyordu. 1943'te sürgüne uğrayan Karaçaylar, daha sonra 1957'de yurtlarına dönmüşler ancak büyük nüfus kayıpları vermişlerdir. 1959'da ülke nüfusunun ancak %24,4'ünü oluşturabiliyorlardı. Bu oran sürekli artarak 2002 sayımında %38,5'e, 2010'da da %41'e yükselmiştir. 1959'da %51 olan Rus nüfus oranı da sürekli gerileyerek bugün %32'ye düşmüştür. 1959'da %8,7 olan Çerkez oranı da sürekli artarak 2010'da %11,9'a yükselmiştir. Ayrıca ülkede Abaza (36.919) ve Nogaylar (15.654) yaşamaktadır. Karaçaylar genellikle dağlık bölgede Teberda, Üçköken, Dombay gibi turizm potansiyelinin yüksek olduğu kısımlarda yoğunlukta olmakla beraber, Karaçayların başşehri Karaçayev ve cumhuriyetin başşehri Çerkessk'de de oldukça kalabalık durumda olup nüfus artış oranları hızlıdır.

Merkezi Kafkasya'nın yüksek dağlık bölgelerinde yaşayan ve kendilerine Taulı (dağlı) denen *Balkarlar*, Karaçayların doğusunda Baksam, Çegem ve Çerek nehirlerinin geçtiği vadilerde yoğunlaşmışlardır. Kendi aralarında Mezengiy, Bezingi, Hulamlı, Çegemli, Baksamlı gibi kollara ayrılan ve 1926'da 33 bin nüfusu bulunan Balkarların tamamı kendi bölgelerinde yaşıyordu ve ülke nüfusunun %16,3'ünü oluşturuyordu. 1944'te Karaçaylar gibi, Orta Asya'ya sürgün edilmişler ve daha sonra 1956'da yurtlarına dönmüşlerdir. Süngün sonrası 1959 sayımında ülke nüfusunun ancak %8'ini oluştururken bu oran günümüzde %12,7'ye yükselmiştir. Ancak 1926'daki orana hala ulaşamamıştır. Nüfusları 2010'da 112.924'e yükselmiştir. Bu nüfusun %96'sı kendi ülkesinde, %1,5'i komşu ülkelerde yaşamaktadır.

Nüfusunun 1/5'i Türklerden oluşan *Dağıstan*'da pek çok etnik-linguistik gruplar birlikte yaşamaktadırlar. Avarlar, Darginler, Lezginler, Lakslar, Tabasaranlar, Ağullar, Ru-

tullar, Sahurlar gibi Müslüman Dağıstan toplulukları yanında, başta Kumuklar, Nogaylar, Azeriler gibi Türk boyları da Dağıstan topraklarında yaşamaktadırlar. Bunlardan *Kumuklar;* Hasavyurt, Babayurt, Kızılyurt, Buynak, Kayakent, Kaytak ve başşehir Mahaçkale çevresinde yerleşmişlerdir. Nüfuslarının %47'si şehirlerde yaşarlar. 2010 sayımında toplam sayıları 503.060 olan Kumukların %86'sı bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca, K.Osetya Ö.C.'nin Mozdak rayonunda (16.092,) Çeçenistan'nın Süyünçkale ve Gudermes şehirleri çevresinde (12.221) ve Kafkasya'nın diğer kısımlarında da 23 bin kadar Kumuk yaşamaktadır. Yani toplam Kumuk nüfusun %93'ü Kafkasya'da, %4'ü Tümen oblastında ve %1'i Aşağı İdil bölgesinde, geri kalanı da Moskova ve Rusya'nın diğer bölgelerinde bulunmaktadır. Kumuklar Dağıstan'da yaşayan üçüncü en kalabalık topluluktur. Ülke nüfusu içindeki oranı 1926'da 11,2 iken, 2010'da 14,9'a yükselmiştir.

Nogaylar ise, ülkenin kuzeyinde Terek deltasında yaşamaktadırlar. 2010 nüfus sayımında 103.660 olan Nogay nüfusunun 40.407'si, yani toplam Nogay nüfusunun %39'u bu bölgede bulunmakta ve Dağıstan nüfusunun %1,4'ünü oluşturmaktadır. Stavropol krayında 22.006, Karaçay-Çerkez cumhuriyetinde 15.654, Çeçenistan'da 3.444, Astrahan'da 7.589 olmak üzere toplam nüfusunun %90'ı Kafkasya ve Astrahan'da, yaşamaktadır. Ayrıca Sibirya'da, Tümen oblastında 4.272 Nogay nüfus bulunmaktadır. 1926'da toplam 36.274 olan Nogay nüfusun %72'si Dağıstan'da yaşıyordu ve ülke nüfusunun %3,3'ünü oluşturuyordu. Ancak 1959'dan sonra bu oran hep %1,5 civarında seyretmiştir. Dağıstan nüfusu içinde %4,5'lik orana sahip olan Azeri nüfusun miktarı ise 2010'da 130.919'dur. *Azeriler* Azerbaycan sınırına yakın olan Hazar kıyısındaki Derbent civarında yaşamaktadırlar.

Kısacası Rusya federasyonunun Kafkasya ve Aşağı İdil bölgelerinde yaşayan çeşitli Türk topluluklarının toplam sayısı 1,5 milyonu bulmaktadır. Bu bölgede Türk kültürü ile kaynaşmış Müslüman Kafkas topluluklarının toplam sayısı da 3,5 milyonu bulmaktadır. Dolaysıyla Kuzey Kafkasya'da Türk ve Türkî toplulukların toplam nüfusları 5 milyonu bulmaktadır.

Güney Kafkasya olarak adlandırılan, Büyük Kafkas Dağları'nın zirveleri ile Aras Nehri arasında kalan bölgede günümüzde üç bağımsız cumhuriyet bulunmaktadır. Bunlardan Gürcistan'da, Müslüman olan üç topluluğa ait özerk cumhuriyetler ve özerk yönetim bölgesi bulunmaktadır. Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nde bir kısmı Müslüman olan *Abhazlar* (100 bin kişi), Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Müslüman bir Gürcü topluluğu olan *Acaralar* (160 bin kişi) yaşamaktadır. Farsi bir kavim olan *Osetler* (60 bin kişi) ise Güney Osetya Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadırlar. Gürcistan topraklarında 2002 sayımına göre 284.761'ü Azeri olmak üzere çeşitli Türk boyları da bulunmaktadır ki bu miktar Gürcistan nüfusunun %6,5'ini oluşturur. Ayrıca, 1944 yılında topyekûn sürgüne maruz kalmadan önce, Türkiye sınırı yakınındaki Ahıska vilayetinde Meshet sıradağlarının bulunduğu bölgede Türkler yaşamaktaydı. Türkiye Türkleri ile aynı soydan olan bu topluluğa yaşadıkları vilayetin adından dolayı *Ahıska Türkleri*, bu bölgedeki dağlardan dolayı da *Meshet* Türkleri denilmektedir. Ahıska vilayetinde 1879 sayımına göre Türklerin oranı %35, Azerilerin oranı da %18 olarak gösterilmektedir. 1926 nüfus sayımında ise Ahıska (Meshet) Türklerinin sayısı 137.921 kişi idi ve bu, o dönemde Gürcistan nüfusunun %5,2'sini oluşturuyordu. 1989 sayımına göre Ahıska Türklerinden ancak 1.372'si Gürcistan'da yaşamaktadır. 2002 sayımına göre ise sayıları sadece 441'dır. 1944 yılında Orta Asya'ya sürülen Meshet Türklerinden ne kadarının sürgün edildiği bilinmemektedir. Sürgünle ilgili resmi belgelerin birinde 86.000, bir başkasında da 91.095 kişinin sürgün edildiği kaydedilmektedir. Bağımsız kaynaklarda ise 209 köyün tamamen boşaltıldığı ve 120.000 kadar Türkün sürgün edildiği, o tarihte askerde bulunanlarla bu sayının 150.000'i bulduğu belirtilmektedir. Büyük bir kısmı Özbekistan'a olmak üzere Orta

Asya ülkelerine sürülen Ahıska Türklerinin bulundukları ülkeler ve sayıları Tablo: 5'te gösterilmiştir. Ayrıca 1992'de çıkarılan bir kanunla Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç etmeleri kabul edilmiş ve Iğdır'a yaklaşık 180 aile (750 kadar kişi) yerleştirilmiştir.

Tablo 5: Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkeler

Ülke	*Nüfus (1989)*	*(1989) %'si*	*2010**	*(2010) %'si*
Özbekistan	106.240	51.24	25.000	7
Kazakistan	49.266	23.76	90.000	26
Kırgızistan	21.294	10.27	40.000	11
Azerbaycan	17.705	8.54	45.000	13
Rusya Federasyonu	9.926	4.78	95.000	27
Gürcistan	1.372	0.66	10.000	3
Diğer	1.566	0.75	45.000	13
TOPLAM	207.369		350.000	

*2010 yılı değerleri ülkelerin istatistik verileri üzerinden tahmin edilmiştir. Bu ülkelerin istatistiklerinde Türkiye Türkleri ile birlikte verildiğinden bu rakamlara Türkiye'den giden nüfus da dâhildir.

*Ermenistan'*da ise, daha önceleri sayıları çok olan Türk nüfus varlığı giderek azalmaktadır. Mesela, 1979 sayımına göre Ermenistan'da yaşamakta olan Azeri nüfus 161 bin iken bu sayı 1989 sayımında 85 bine (ülke nüfusunun %2,6'sı) kadar düşmüştür. Bu tarihten sonra patlak veren Yukarı Karabağ olayları sonrasında bu ülkede yaşayan Türkler hakkında sağlıklı bilgiler bulunmamaktadır. Ayrıca Ermenistan tarafından Azerbaycan'ın bir kısım toprakları işgal edilmiş olduğundan bu bölgedeki Azeri nüfus da topraklarından göç ederek Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinde "kaçkın" kamplarında barınmaktadırlar.

1828 yılında Çarlık Rusyası ile İran Şahlığı arasında ikiye bölünmüş bir ülke olan *Azerbaycan'*ın kuzeyinde 28.5.1918'de bağımsız bir devlet kurulmuşsa da, 94.137 km²'lik bir alana sahip olan bu devlet ancak iki yıla yakın bir süre yaşayabilmiş ve 27.4.1920'de Kızıl Ordu'nun işgaliyle tekrar Rusya'ya katılmıştır. 1922'den 1936'ya kadar Kafkasya-Ötesi Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti'nin bir üyesi olan Azerbaycan, 1936'da Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında yeniden düzenlenmiş; bu arada 1924'te yaklaşık 7.537 km²'lik toprağı Ermenistan'a verilmiştir. Nihayet 18.10.1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşmuştur. İşte iki parçaya bölünmüş Bütün (Bütöv) Azerbaycan'ın kuzey kısmını oluşturan bugünkü Azerbaycan'ın 2009 yılı nüfusu 8.915.800'dür. Bu nüfusun %92,5'i Türk'tür (%91,6'sı Azeri, %0,4'ü Ahiska Türkü, %0,3'ü Tatar). %4,5'i de Müslüman Kafkas topluluklarından (Lezgi, Talış, Avar, Sahur) oluşmaktadır. Böylece nüfusun %97'si Türk ve Türkî topluluklardan oluşmaktadır. Diğer azınlıklar içinde %1,4 oranla Ermeniler, %1,3 ile Ruslar en kalabalık etnik grupları oluşturmaktadır. Nüfusun geri kalanını ise diğer etnik gruplar oluşturmaktadır.

1828'de beri İran işgalinde olan *Güney Azerbaycan* nüfusunun 9/10'u Türkçe konuşur. Müslüman olan halkın büyük bir çoğunluğu Şiî-Câferî'dir. Sünnîler azınlıktadır. Azerilerin büyük çoğunluğu Tebriz, Erdebil, Hoy, Urmiye, Selmas, Maku, Meraga, Astara, Culfa, Merend, Halhal, Soğukbulak gibi şehir ve kasabalarda yaşarlar. Tüm İran topraklarında 18 milyon civarında bir nüfusa sahip olduğu sanılan[1] Azeriler dışında da G.Azerbaycan'da Türk toplulukları bulunmaktadır. Bunlardan sayıları 130 bini aşan Şahsevenler, Güney Azerbaycan'ın kuzeydoğusunda, güneyden Sevalan dağının eteklerine, batıda Karasu ırmağı boyuna dayanan bölgede yaşarlar. Karadağ bölgesinde de *Karadağlılar* denen bir Türk topluluğu bulunmaktadır. Şahsevenler ve Karadağlılar aslında Azeri Türkçesinin bir ağzını konuşan Türk topluluklarıdırlar.

G.Azerbaycan dışında da İran'da çok sayıda Türk topluluğu bulunmaktadır. Bunlardan sayıları 1 milyonun üzerinde olduğu sanılan[2] *Kaşgaylar*, Güney İran'da Fars eyaletinde Karaağaç ırmağı kıyıları boyunca uzanan saha, İsfahan-Şiraz karayolu batısındaki saha ile Şikanrûd ve Melbur ırmaklarının yukarı çığırında yoğun olarak bulunurlar. Ayrıca, Horasan eyaletinde yoğun olarak bulunan ve sayıları 1,5-2 milyon olarak tahmin edilen *Türkmenler* ile Urmiye gölünün kuzeybatı kıyıları, Hamse eyaletinin güney kesimleri, Hemedan ve Kirmanşah eyaletinin dağlık

(1) Çeşitli kaynaklarda 12-23 milyon arasında değişen rakamlar yer almakla birlikte çoğunluk 18 milyon civarında toplanmaktadır.
(2) Çeşitli kaynaklarda 500 bin ile 1,5 milyon arasında değişen rakamlar yer almaktadır.

sahaları, Horasan eyaletinde Sebzevan ile Nişapur arası ve Kerman'ın güneyi gibi birbirinden uzak bölgelere dağınık ve düzensiz bir halde serpilmiş olan ve sayıları 300 bin kadar olduğu sanılan *Afşarlar,* İran'daki diğer büyük Türk gruplarını oluşturur.

İran'da sayıları daha az olan başka Türk toplulukları da vardır. Mesela, Görgan'ın Sovar-Şaku ve Mezenderan eyaletinin Hezar-Cebir bölgelerinde yaşayan ve sayıları 75-80 bin kadar olan *Kaçarlar* ile Sardur'da Uşnû'nun doğusunda yaşayan ve sayıları 65 bin civarında olan *Karapapaklar*, Fars ve Azerbaycan eyaletinin çeşitli bölgelerinde yer alan *Hamse Türkleri*, Tahran eyaletinin Veranin ve Kum bölgelerinde yaşayan *Kengerlüler* gibi değişik adlardaki diğer Türk boylarının sayıları da 1 milyon civarındadır. İran'da tam bir nüfus sayımı yapılmadığından bu ülkedeki Türk nüfusunun sayısı net olarak bilinememektedir. Çeşitli kaynaklarda 25 ila 35 milyon Türk'ün İran'da yaşadığı belirtilmektedir.

Böylece Kafkasya ve İran'da toplam 40 milyona yakın Türk nüfusu bulunmaktadır. Türkiye ve Azerbaycan Türkleri ile kaynaşmış onlarla iç içe yaşayan akraba toplulukların toplam sayısı da 4 milyonu geçmektedir.

Türkistan'da Yaşayan Türk Toplulukları

Batıda Hazar Denizi'nden başlayan, güneyde İran ile Türkmenistan arasında uzanan Kopet dağlarını izleyen sınır doğuya doğru Afganistan içlerinde Kûh-i Baba, Bend-i Türkistan ve Hindî-kûş dağlarını izleyerek Güney Türkistan'ı Afganistan'dan ayırır. Daha doğuda Doğu Türkistan'ı Hindistan (Keşmir)'dan Karakurum, Tibet'den Karanlık dağları ayırır. Çin'in Kansu eyaleti ile Doğu Türkistan arasında ise Altın Dağları yer alır. Kuzeydoğuda Çungarya havzası ile Moğolistan arasında yer alan Büyük Altay dağları Kazakistan Platosuna kadar uzanmaktadır. Türkistan'ın kuzey sınırını ise, Altay dağlarından Urallara kadar Batı Sibirya ovaları güneyinde yer alan Kazak Platosu oluşturur. Ural Dağları ile Hazar Denizi arasındaki sınırı Ural Irmağı meydana getirmektedir. Belirtilen bu sınırlar içinde kalan ve yaklaşık 6 milyon km^2'lik bir alan kaplayan bu geniş ülkeye Türkistan ya da Uluğ Türkistan denmektedir. Bugün Türkistan bölgesinde 4 tane bağımsız Türk Cumhuriyeti (Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan) ve bir özerk Türk bölgesi (Doğu Türkistan) ile Tacikistan ve Afganistan'ın kuzey kısmı yer almaktadır. Şimdi bu ülkelerdeki Türk nüfusunu ve diğer etnik unsurları ele alacağız:

Türkmenistan Cumhuriyeti'nin 2010 yılı itibariyle 5,1 milyonu aşan nüfusunun 4.760 bini Türklere, 345 bini de diğer etnik gruplara aittir. Bu arada 1 milyon civarında Türkmen İran Horasanı'nda, 500 bine yakın Türkmen de kuzey Afganistan'da yaşamaktadır. Ayrıca Özbekistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan ve öteki BDT'da da 200 bin kadar Türkmen yaşamaktadır. Bugünkü Türkmenistan nüfusunun %78,6'sını Türkmenler, %9,4'ünü Özbekler, %3,2'sini Ruslar, %2,7'sini Kazaklar, %1,2'sini Tatarlar, %1'ini Azeriler, geri kalan %3,8'ini de Beluciler, Ermeniler, Lezgiler ve diğer azınlıklar oluşturur. Görüldüğü gibi Türkmenler diğer Türk boylarıyla birlikte ülke nüfusunun %93'ünü oluşturmaktadırlar.

2009 yılı itibariyle 27,8 milyon nüfusu olan Özbekistan Cumhuriyetinin son sayımdaki etnik kompozisyonu belirtilmemiştir. Ancak 2000 tarihli Özbekistan'ın etnik atlasına göre nüfusunun %88'ini Türkler oluşturmaktadır. Geri kalan %12'sini ise; Tacikler (4,7), Ruslar (4,9), Ukraynalılar (0,4), Koreliler ve Yahudiler oluşturmaktadır. Özbek Türklerinin kendi nüfusları ise, ülke nüfusunun %77,5'ini oluşturur. Diğer Türk toplulukları ve oranları ise; Kazak (4,0), Karakalpak (2,0), Tatar (1,3), Kırgız (0,9), Türkmen (0,6), Azeri (0,1)'dir. Özbek Türkleri kendi ülkeleri dışında, Afganistan'da (en az 3 milyon), Tacikistan'da (1 milyon 50 bin), Kırgızistan'da (770 bin), Türkmenistan'da (480 bin), Kazakistan'da (460 bin) ve Rusya'da (290 bin) yaşamaktadırlar. Böylece toplam nüfusları 28 milyonu bulmaktadır. Toplam

nüfusları 500 binden fazla olan *Karakalpaklar* ise, Özbekistan'a bağlı olan Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'nde yaşarlar. Ancak, 2009 nüfus sayımına göre 1.623.100 olan Karakalpakistan'ın toplam nüfusunun 32,7'sini Karakalpaklar oluştururlar.

2009'da yapılan nüfus sayımına göre *Kazakistan* Cumhuriyeti'nin nüfusu 16.009.597'dir. Bu nüfusun %70'inin Türkler, (%63,1'i Kazak, %2,9'u Özbek, %1,4'ü Uygur, %1,3'i Tatar) %23,7'sini Ruslar, %2,1'ini Ukraynalılar, %1,1'ini Almanlar, %4,5'ini de diğer etnik gruplar oluşturmaktadır. Kazakistan'da Kazaklar 1916-1959 yılları arasında çok büyük nüfus kaybına uğramıştır. Bu katliamın en büyük bölümü halkın kolhozlara doldurulduğu ve göçebeliğin ortadan kaldırıldığı ikinci beş yıllık plan devresinde (1928-1932) gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde iki milyondan fazla Kazak nüfus katledilmiştir. Daha sonra, bilhassa II. Dünya savaşı yıllarında ve Bakir Topraklar projesinin uygulanması döneminde bir milyon Kazak hayatını kaybetmiştir. Buna 1916 isyanı, 1920 Kızıl Ordu işgali ve 1921-1922 şiddetli kış ve açlık nedeniyle ölen bir milyondan fazla Kazak nüfusu da eklersek, sadece 1910-1960 arasındaki 50 yıllık dönemde 4 milyon Kazak nüfusu kaybı olduğu ortaya çıkar. İşte bu katliamlardan her nasılsa kurtulabilen 3 milyon Kazaktan 1960-2010 arasındaki 50 yılda bugünkü 10 milyonluk Kazak nüfusu türemiş ve ilk defa 1999 sayımında nüfusun yarısını geçen Kazak nüfus bugün ülke nüfusunun 2/3'ünü oluşturmaktadır (YİĞİT-2001).

Kazakistan dışında en çok Kazak nüfus Doğu Türkistan'da bulunur. Doğu Türkistan'da Kazaklar Tanrı Dağları ile Altay Dağları arasında yer alan Çungarya havzasında genellikle göçebe olarak yaşarlar. Doğu Türkistan'ın İli vilayeti ile Mori ve Barkol ilçeleri özerk Kazak bölgesidir. İli ve diğer Çungarya vilayetlerinde (Altay, Çöçek, Urumçi ve Kumul) çok sayıda Kazak nüfus bulunmaktadır (YİĞİT-2000). 2009 nüfus sayımına göre Doğu Türkistan'daki Kazakların miktarı 1.514.814 kişidir. Çinin diğer kesimlerindeki Kazaklarla birlikte tüm Çin'de 1,6 milyonu geçmektedir. Kazakların yaşadığı bir diğer ülke de Moğolistan'dır. Ancak Kazakistan'ın bağımsızlığını elde etmesinden sonra Moğolistan'daki Kazakların 20 bin kadarı Kazakistan'a göç etmişlerdir. 2010 sayımına göre Moğolistan'da toplam sayıları 102 bin kadar olan Kazaklar, kuzeybatı Moğolistan'da Hovd Nehri havzasında ve BayanÖlgiy vilayetinde yaşarlar. Bu vilayetin nüfusunun (96.200) %70'ini Kazaklar oluşturur (YİĞİT-2001). Özbekistan'da yaşayan 990.000 kadar Kazak nüfusun yaklaşık yarısı, 1926'ya kadar Kazakistan'a bağlı olan Özerk Karakalpakistan Cumhuriyetinde bulunmaktadır. Rusya Federasyonunda yaşayan 650.000 kadar Kazak'ın yarıya yakını da önceden Kazakistan sınırları içinde olan hatta bir ara Kazakistan'ın başşehri olan Orenburg eyaleti ile Astrakhan eyaletinde yer alır. Kazak nüfusun 1/3'ü de Omsk, Saratov, Volgograd, Kurgan ve Altay Krayı gibi Kazakistan ile sınırı olan eyaletlerde bulunmaktadırlar

Kazakistan'da nüfusla ilgili bir diğer problem de bazı bölgelerde Kazak nüfusun azınlığa düşmesi idi. Gerçekten, Kazakistan'ın kuzey bölgelerinde Slav ve Alman nüfus çoğunluğu oluşturmaktadır. Urallardan Aral gölüne ve oradan Balkaş gölüne çizilecek bir hattın doğusunda ve kuzeyinde Kazak nüfusun oranı %25'in altına düşerken, Slav ve Alman nüfusun oranı %70'in üstüne çıkmaktaydı. Bu yüzden zaman zaman Rusya bu bölgede hak iddia etmektedir. Bu nedenle Kazakistan Meclisi ülkenin başşehrini Astana'ya taşımıştır. Ancak bu durum da yeni sayım sonuçlarına göre oldukça düzelme görülmektedir. Bunda en büyük pay Rus nüfusun ülkeden göç etmesidir. Nitekim Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından bugüne kadar 3 milyondan fazla Rus bu ülkeden göç etmiştir.

Kırgızistan Cumhuriyeti'nin nüfusu bugün 5,3 milyonu geçmiştir. 2009 yılı verilerine göre Kırgızistan nüfusunun, %70'ini Kırgızlar (3.675.000), %15'ini de Özbekler (770 bin) oluşturmaktadır. Kırgız Türkleri, diğer Türk grupları ile birlikte ülke nüfusunun %90'ını oluşturmaktadır. Rus azınlık genellikle şehir-

lerde ve sanayi bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bilhassa ülkenin başşehri Bişkek'te bulunmaktadırlar. Bağımsızlık öncesi Bişkek nüfusunun %60'ını Slavlar (Rus, Ukraynalı ve Belarus) oluşturmaktaydılar. Ülkede en kalabalık azınlığı oluşturan Özbekler, Fergana havzasının Kırgızistan topraklarında kalan kısımlarında, yaşamaktadırlar. Bugün, diğer Türk cumhuriyetlerinde, Doğu Türkistan'da ve Afganistan'da 650 bin kadar daha Kırgız Türkü yaşamaktadır. Böylece günümüzde yeryüzünde 4,5 milyonun üzerinde Kırgız Türkünün yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tacikistan nüfusunun eskiden 1/4'ini oluşturan Özbeklerin oranı bugün %14'e inmiştir. Ülkede ayrıca, 65 bin kadar Kırgız ve 20 bin kadar da Türkmen yaşamaktadır. Bir zamanlar sayıları 80 bini bulan Tatar nüfustan ise günümüzde 7 bin kadar kişi kalmıştır. Böylece bağımsızlık öncesi Tacikistan nüfusunun %30'a yakınını çeşitli Türk toplulukları oluşturmakta iken bu oran günümüzde yarı yarıya azalmış görünmektedir. Tacikistan'daki Türklerin büyük bir bölümü Fergana Havzası'nda, Hocent Eyaleti'nde yaşamaktadır. 2009 yılı itibariyle Tacikistan'ın etnik yapısının; %84'ü Tacik, %14'ü Özbek, %0,5'i Rus ve %1,5'i de diğer topluluklardan oluşmaktadır. Tacikistan dışında yaşayan Taciklerin büyük bir kısmı Özbekistan'da yaşamaktadır. Ayrıca BDT'nun değişik kesimleri ile Afganistan ve Çin (Pamir)'de de Tacik nüfus yaşamaktadır. Günümüzde bunların toplam sayıları 16 milyonu aşmaktadır.

Afganistan'da Türkler ülkenin kuzeyinde Kûh-i Baba dağının kuzeyinden Amuderya nehrine kadar uzanan ve Türkistan (Afganistan Türkistan'ı) denilen bölgede yaşarlar. Bu bölge aynı zamanda Orta Asya cumhuriyetlerine de komşudur. Ülkede Türk boylarından Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Afşarlar ve Uygurlar bulunmaktadır. 2012 yılı itibariyle 25,5 milyon nüfusu olduğu tahmin edilen Afganistan'da bugüne kadar tam bir nüfus sayımı yapılmadığından nüfus kesin olarak bilinmemektedir. Afgan resmi makamlarının verdiği tahminlere göre, nüfusun %9'u Özbeklerden, %2'si de Türkmenlerden oluşmaktadır. Diğer Türk gruplarının nüfusları belirtilmemektedir. Bu da resmi makamların 3 milyon kadar Türk varlığını kabullendiğini göstermektedir. Ancak bazı kaynaklar Afganistan'daki Türk varlığını 10 milyona kadar yükseltmektedir. Afganistan'daki Türk grupları ve yaşadıkları yerler şöyledir:

Afganistan'daki en kalabalık Türk topluluğunu Özbekler oluşturur. En yoğun olarak Meymana ve Şıpırga olmak üzere, Herat, Bala Murgap, Ser-i Pul, Akça, Belh, Mezar-ı Şerif ve Tükurgan gibi şehirlerde yaşarlar. Bir çok eserde 3 milyonun üzerinde nüfuslarının olduğu kaydedilmektedir. Hatta bazı eserlerde Özbek nüfusunun 5 milyondan aşağı olmadığı iddia edilmektedir. Büyük bir kısmı göçebe veya yarı göçebe olan *Türkmenler* ise, Afganistan'ın Herat, Cevizcân, Badğis ve Kunduz vilayetlerinde yoğun olarak bulunurlar. Bunun dışında, Devletabad, Hamyab, Taşkurgan, Talikan, Narin, Andhoy ve Meymana yörelerinde yaşarlar. Sayıları değişik kaynaklarda 500 bin ila 2 milyon arasında verilmektedir. Yine Afganistan'da yaşayan ve sayıları 40-50 bin civarında olduğu sanılan *Afşarlar,* bazı kaynaklarda ayrı, bazılarında ise Türkmen nüfusu içinde ele alınmaktadır. Türkmenler gibi konar-göçer bir hayat sürdüren *Kırgızlar* ise, Afgan Pamiri veya Vahan denilen bölgede yaşarlar. Ayrıca, Kunduz, Taşkurgan ve Mezar-ı Şerif şehirlerinde de bir miktar Kırgız nüfusu bulunmaktadır. Nüfusları hakkında 20 ilâ 100 bin arasında değişen değerler verilmektedir. Güney Türkistan'ın çeşitli bölgelerinde yaşayan *Kazaklar* hakkındaki bilgiler çok çelişkilidir. Yoğun olarak Mezar-ı Şerif, Taşkurgan, Kunduz ve Hanabad çevresinde yaşadıkları bilinen Kazakların nüfusu hakkında 5 bin ila 100 bin arasında değişen farklı sayılar verilmektedir. Nüfusları 4-5 bin kadar olduğu sanılan *Karakalpaklar* ile Kazaklar Özbek nüfusun içine karışmış durumdadır.

Görüldüğü gibi bilhassa Afganistan'ın kuzey bölgelerinde yer alan Türk boylarının nüfusu bir hayli fazladır. Fakat Afganistan'da bugüne kadar tam bir nüfus sayımı yapılmadığından kesin bir rakam verilememektedir. En düşük değerler göz önüne alındığında

ülkedeki Türklerin sayısını 2,5 milyondan fazla olduğunu söylemek mümkündür. Afganistan'daki Türk nüfus birçok kaynakta ülke nüfusunun %15'i ya da 4-5 milyon olarak verilmektedir, ancak bazı kaynaklarda bu sayı 10 milyona kadar çıkartılmaktadır. Afganistan'daki Türk varlığı ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer konu da Afganistan'ın Rus işgaline uğradığı yıllarda ülkeden göç ederek Pakistan'a yerleşen nüfus içinde 75 bin kadar Türk'ün de olduğu bazı kaynaklarda belirtilmektedir. Bunun 7 bin kadarı Türkmen, 3 bin kadarı Kırgız ve geri kalanı da Özbeklerden oluşmaktadır. Bunlardan 1.150 kişi 1982'de Türkiye'ye getirilerek Van-Erciş Ulupamir köyüne yerleştirilmişlerdir.

*Doğu Türkistan'*da (Şinciang-Uygur Özerk Bölgesi) en son Çin nüfus sayımına göre (2009), ülkenin nüfusu 21.466.380'dir. Bu nüfusun 10.019.758'i Uygur, 1.514.814'ü Kazak, 189.309'u Kırgız, 12.096'sı Özbek, 4.501'i Tatar ve 3.762'si Salar olmak üzere nüfusun %55'i Türklerden oluşmaktadır. Çinli nüfustan 980.359'u Hui'dir yani Müslüman Çinli'dir. Böylece Doğu Türkistan nüfusunun %60 Müslüman'dır. Ancak, Çin makamları azınlıkların haklarını kısıtlamak, onların bir tehlike olmadıkları mesajını vermek için, azınlıkların nüfusunu az ya da azınlık nüfusun bir kısmı Çinli gibi gösterilmektedir. Ayrıca Çinli yöneticiler, Çin'in sürekli artan nüfusunu Doğu Türkistan'ın verimli bölgelerine kaydırmaktadırlar. Nitekim, 1949'dan önce Doğu Türkistan'da yerleşmiş olan Çinli sayısı yalnız 300 bin iken bugün bu rakam 10 milyonu bulmuştur. 1953 nüfus sayımında ülke nüfusunun %75'ini oluşturan Uygurların oranı, 2009 nüfus sayımında %46,7'e düşmüştür. Buna karşılık, 1953'te %6 olan Çinli nüfusu 2009'da %43,8'ye yükselmiştir. Ayrıca Çin'in Şanghai ve Kansu eyaletlerinde yaşayan 87.700 Salar ve Kansu eyaletinde yaşayan 12.300 Yuğurlar da Türk ve Müslüman'dır. Yine Çin'in çeşitli eyaletlerinde ve Doğu Türkistan'da yaşayan Hui denen Çinli Müslümanların sayısı da 7.220.000 kadardır.

Görüldüğü gibi Türkistan topraklarında günümüzde (2010) yaklaşık olarak 90 milyon nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun 25,5 milyonu Özbek, 13,5 milyonu Kazak, 10,5 milyonu Uygur, 5 milyonu Türkmen, 4,5 milyonu Kırgız, 650 bini Tatar, 500 bini Karakalpak ve geri kalan 850 bini de Kırım Tatarı, Meshet Türkü, Azeri, Başkurt ve Çuvaş gibi diğer Türk boylarından olmak üzere toplam 61 milyonunu Türkler oluşturur. Türkistan'da Türklerden başka yaklaşık 30 milyon nüfus daha yaşamaktadır. Bunların; 16 milyonu Tacik, 8,5 milyonu Han Çinli, 1 milyonu Müslüman Çinli (Hui ya da Dungan), 5,6 milyonu Rus, 500 bini Ukraynalı, 300 bini Koreli, 200 bini Alman, 90 bini Beyaz Rus (Belarus) dur, geri kalan nüfusu da, Polonyalı, Ermeni, Yunan, Beluci, Moldovalı, İnguş, Lezgin vs. gibi topluluklar oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi Türk yurdu anlamına gelen Türkistan'da Türklerin oranı ancak %65 kadardır.

Türkistan'a ilave olarak *Moğolistan'a* da değinmek gerekirse; 2010 sayımında toplam nüfus 2.754.685 olan Moğolistan'da bugün toplam sayıları 165 bini geçen yedi ayrı Türk topluluğu yaşamaktadır. Bunlardan sayıları 102 bin kadar olan *Kazaklar*, kuzeybatı Moğolistan'da Hovd Nehri havzasında ve Bayan-Ölgiy vilayetinde yaşarlar. Bu vilayetin nüfusunun (96.200) %70'ini Kazaklar, %18'ini de Tuvalılar oluşturur. Sayıları 32 bin kadar olan *Tuvalılar* (Uryanhaylar) ise, Rusya Federasyonu'na bağlı Tuva Özerk Cumhuriyeti ile de komşu olan Kuzey Moğolistan'daki Hövsgöl bölgesinde ve Kazakların da bulunduğu Hovd bölgesinde yaşamaktadırlar. Moğolistan'da Türk asıllı olmalarına rağmen Moğolca konuşan Hotonlar ile Darhadlar da bulunmaktadır. Sayıları 22 bin kadar olan *Darhadlar* Hövsgöl bölgesinde, sayıları 11 bin kadar olan *Hotonlar* ise, Kuzeybatı Moğolistan'daki Uvs bölgesinde yaşamaktadırlar. Ayrıca Moğolistan'da çoğunluğu tüccar olan az sayıda Özbek (260) ve *Uygur* Türkü de bulunmaktadır.

Rusya'da Yaşayan Türk Toplulukları

Balkanlardan Moğolistan sınırına kadar uzanan kesintisiz Türk dünyası sınırının

Tablo 6: Nüfus sayımlarına göre Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk topluluklarının nüfusları

Topluluk	*1926*	*1939*	*1959*	*1970*	*1979*	*1989*	*2002*	*2010*
Tatar	2.582.096	3.901.835	4.074.688	4.757.913	5.010.922	5.519.605	5.554.601	5.310.649
Başkurt	711.482	824.679	953.801	1.180.913	1.290.994	1.345.231	1.673.389	1.584.554
Çuvaş	1.112.478	1.346.501	1.436.218	1.637.028	1.689.847	1.771.047	1.637.094	1.435.872
Kazak	136.501	356.646	383.891	477.820	518.060	636.083	653.962	647.732
Azeri	24.335	43.123	70.944	95.689	152.421	336.908	621.840	603.070
Kumuk	94.509	110.306	132.896	186.690	225.800	277.162	422.409	503.060
Yakut	240.682	241.889	232.814	295.223	326.531	380.394	443.852	478.085
Özbek	939	16.267	29.512	61.588	72.385	127.169	122.916	289.862
Tuvalı	229	794	99.864	139.013	165.426	206.151	243.442	263.934
Karaçay	55.116	74.500	70.537	106.831	125.792	149.663	192.182	218.403
Balkar	33.298	41.960	42.408	59.501	61.828	78.377	108.426	112.924
Türk (TC)	1.844	2.936	1.377	1.568	3.561	9.890	92.415	105.058
Nogay	36.089	36.095	37.656	51.159	58.639	73.901	90.666	103.660
Kırgız	285	6.328	6.658	11.626	15.011	43.083	31.808	103.422
Altaylı	40.710	46.495	45.270	55.812	58.879	69.863	77.822	76.881
Hakas	45.601	52.045	56.584	66.725	69.274	79.254	76.278	73.314
Türkmen	7.849	12.927	11.631	20.040	22.979	39.738	33.053	36.885
Gagauz			3.012	3.704	4.176	10.057	12.210	13.690
Şor	12.601	16.044	14.938	15.950	15.182	15.618	13.975	12.888
Dolgan	656		3.932	4.877	5.053	6.584	7.261	7.885
Ahiska Türkü						36	3.257	4.825
Uygur	26	643	720	1.513	1.707	2.573	2.867	3.696
Kırım Tatarı			416	2.852	5.165	21.465	4.131	2.449
Karakalpak	14	307	988	2.267	1.743	6.155	1.609	1.466
Tofa	417		586	620	763	730	837	762
Karay	1.608		1.608	1.236	939	680	366	205
Kırımçak	185		249	389	1.365	338	157	90
TOPLAM	*5.139.550*	*7.132.320*	*7.713.198*	*9.238.547*	*9.904.442*	*11.207.755*	*12.122.825*	*12.006.361*

* Astrahan ve Sibirya Tatarları ile Kreşin, Mişer ve Nagaybekler Tatar nüfusuna; Çulım Türkleri Hakaslara; Kumandi, Telengit, Teleut, Tubalar ve Çelkan Türkleri de Altaylılar nüfusuna katılmıştır.

kuzey kesimini kaplayan Rusya Federasyonu topraklarında da önemli miktarda Türk nüfusu bulunmaktadır. Türk nüfusunun en kalabalık olduğu ülkeler sıralamasında Türkiye, Özbekistan ve İran'dan sonra 4. sırada Rusya Federasyonu gelir. 2010 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkede 170 farklı etnik topluluk yaşamaktadır. Bunlardan 40 tanesini çeşitli Türk toplulukları oluşturur. Slav nüfustan sonra en kalabalık olan azınlık Türklerdir. Rusya nüfusunun %8,7'sini (12 milyon) Türk toplulukları oluşturmaktadır. Bunların sayım yıllarına göre nüfusları Tablo:6 ve dağılışları Harita: 2'de görülmektedir.

Harita: 2 Rusya Federasyonunda Türk Nüfusu yoğunluğu.

Rusya Federasyonunda Türkler üç bölgede yoğunluk göstermektedir. Bunlardan Kuzey Kafkasya'yı daha önce Kafkasya bahsinde ele almıştık, burada İdil-Ural bölgesi ve Sibirya'da yaşayan Türk topluluklarından bahsedeceğiz.

İdil-Ural bölgesi, eski Türk İdil Boyu Bulgar Devleti (8-14.yy.) ve onun varisi Kazan Hanlığı'nın (1437-1552) sahasını kapsayan, Volga ırmağının orta çığırı, Kama nehri ve Ural dağları arasındaki alandır. Bugün bu bölgede, RF'nun Volga Ekonomik bölgesini oluşturan 3 Türk cumhuriyeti (Çuvaşistan, Tataristan, Başkurdistan), 3 Fin cumhuriyeti (Mari-El, Udmurtya ve Mordovya) ile 8 oblast (idarî bölge) yer almaktadır. Ayrıca Ural bölgesinde yer alan Çelyabinsk ve Sverdlovsk oblastlarının ve Kuzeybatı bölgesinde yer alan Komi cumhuriyetinin bir kısmını da kapsamaktadır. Rusya'nın en önemli endüstri bölgelerinden birine karşılık gelen bu bölgede yer alan üç Türk özerk cumhuriyeti ile bunlara komşu bulunan diğer özerk cumhuriyetler ve oblastlarda, 2010 nüfus sayımına göre toplam 7,6 milyon Türk yaşamaktadır. Bu miktar Rusya Federasyonu'ndaki toplam Türk nüfusunun %64'üne, bir başka ifadeyle 2/3'sine karşılık gelir. Ancak Tatar, Başkurt ve Çuvaş Türklerinin toplam nüfusu 8.340.000 kişiyi bulur. Bu da toplam Türk nüfusunun %70'ine karşılık gelir. Bu üç topluluğun ortak özellikleri; RF içinde en fazla dağılmış ve nüfusları kalabalık olmalarıdır. Bu toplulukları kısaca tanımlayacak olursak:

Rusya Federasyonu içindeki en kalabalık azınlığı oluşturan *Tatarlar*ın toplam nüfusu 5.320.000 kadardır. Bu nüfusun iki milyonu kendi ülkesinde, bir milyonu Başkurdistan'da, 2,3 milyonu da komşu ülke ve eyaletlerde olmak üzere 4,3 milyonu İdil-Ural bölgesinde yaşamaktadır. Yani Rusya Federasyonunda yaşayan toplam Tatar nüfusunun %85'i İdil-Ural bölgesinde yer almaktadır. Geri kalanı da Rusya'nın hemen her tarafına dağılmıştır. 2010 nüfus sayımına göre, 3,8 milyon kadar nüfusa sahip olan Tataristan'da Tatar nüfus 1926-1989 arasında hep %48-49'luk oranlarda bulunurken, ilk kez 2002 sayımında yarıyı geçerek %53'e yükselmiş, 2010'da da ‰ 3'lük artmıştır. Yine bu iki sayım arasında hep %43-44 olan Rus nüfus oranı da 2002 ve 2010'da %40'a gerilemiştir. Ülkede üçüncü kalabalık nüfusu oluşturan Çuvaşların oranı da %5'ten %3'e gerilemiştir.

İdil-Ural Türk birliğini bölmek amacıyla Rusların ihtilalden hemen sonra Başkurtlara millet statüsü vermesi ile Tatarlardan ayrılan *Başkurtlar*ın 2010 nüfus sayımına göre, toplam sayısı 1.610.000 kadardır. Bunun %73'ü kendi ülkelerinde, %25'i de Başkurdistan dışındaki Rusya Federasyonu topraklarında yaşamaktadır ki, bunların büyük bir bölümü İdil-Ural bölgesi içindeki diğer cumhuriyetlere ve oblastlara yerleşmişlerdir. İdil-Ural bölgesinde özellikle ülkenin doğusundaki Çelyabinsk, güneyindeki Orenburg ile kuzeyindeki Perm oblastlarında büyük miktarlara ulaşmaktadırlar. 1989 sayımına göre Orta Asya cumhuriyetlerinde, özellikle Kazakistan (41 bin) ve Özbekistan'da (35 bin) olmak üzere 80.000 kadar Başkurt bulunmaktaydı. Ancak bunların yaklaşık 2/3'si son yıllarda yurtlarına dönmüşlerdir. Bugün Kazakistan'da 18.332 (2010), Özbekistan'da 3707 (2000), olmak üzere Orta Asya cumhuriyetlerinde 25 bin kadar Başkurt kalmıştır.

Sovyetler Birliği dağılmadan önce Rusya Federasyonunda yaşayan ikinci en kalabalık Türk topluluğu Çuvaşlardı, ancak son iki sayımda Başkurt nüfus Çuvaş nüfusu geçmiş ve Çuvaşlar üçüncü sıraya gerilemiştir. Türk toplulukları arasında en az nüfus artışı olan toplulukların başında Çuvaşlar gelmektedir. 1926'da toplam sayıları 1,1 milyon kadar iken 73 yılda sadece 650 bin kişi artarak 1989'da 1.773.000'e ulaşmıştır. Ancak 2002 nüfus sayımında nüfusları 1.673.000'e, 2010 sayımında da 1.436.000'e gerilemiştir. Bu durumun başlıca nedeni, kapalı toplum halinde yaşayan Çuvaşlardaki nüfus artış oranlarındaki düşüklüğün yanında, Hıristiyan olmaları nedeniyle daha hızlı bir asimilasyona uğramaları ve gittikçe Ruslaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. 1926 sayımında ülke nüfusunun %75'ini oluşturan Çuvaşlar, bugün nüfusun %68'ini oluşturmaktadırlar. Çuvaşistan nüfu-

sunun 1926'da %20'sini oluşturan Rusların oranı ise bugün %27'ye yükselmiştir. Ülkedeki üçüncü kalabalık topluluk olan Tatarların oranı ise hep %3 civarında seyretmiştir.

İdil-Ural bölgesine yakınlığı ve akraba topluluklar olmaları hasebiyle *Kırım Türkleri*nden de burada bahsetmek gerekmektedir. 1774'te Osmanlı topraklarından ayrılan Kırım'ı 1783'te Ruslar işgal etmişler ve Kırım'da giriştikleri katliamlar ile adeta Kırımlıları yeryüzünden silmeye çalışmışlardır. Bu katliamlardan kaçan Kırım Tatarları dalgalar halinde Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. 1790'a kadar yaklaşık 300 bin kişi, 1860-63 arasında da 142 bin kişi Kırım'dan göç etmiş, 1874-75 ve 1891'de de çok sayıda Türk'ün Kırım'ı terk etmesiyle nüfus dengeleri bozulmuştur. Nitekim 1783'te nüfusun %83'ünü oluşturan Kırım Türkleri'nin oranı 1863'te %70'i, 1897'de yapılan nüfus sayımında da ancak %35'i bulabilmiştir (188 bin). Bolşevik ihtilalinden yararlanarak Kırım Tatarları her ne kadar bağımsızlıklarını ilan etmişlerse de 11 Kasım 1920'de Kırım tamamen Bolşevik hâkimiyetine girmiş ve 18 Ekim 1921'de Kırım Özerk SSC ilan edilmiştir. Bu dönemde yapılan 1926 nüfus sayımına göre Kırım Tatarları genel nüfusun ancak %25'ini (180 bin), 1939 nüfus sayımında ise genel nüfusun %23,1'ini (218 bin) oluşturuyorlardı. Aralık 1941'de Alman ordularının işgaline uğrayan Kırım'da 2,5 yıl Alman işgali sürmüş ve Mayıs 1944'te Kırım tekrar Sovyet işgaline uğramış ve 18 Mayıs 1944'te bir gecede bütün Kırım Türkleri hayvan naklinde kullanılan vagonlara doldurularak topyekûn sürgün edilmişlerdir. 30 Temmuz 1945'te Kırım ÖSSC resmen ortadan kaldırılmış ve 1954'te Ukrayna'ya hediye edilmiştir. 1991'de Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadar Ukrayna'ya bağlı bir eyalet (oblast) durumunda olan Kırım'da, Ruslar 1991'de Kırım'ı özerk cumhuriyet, 1992'de de bağımsız cumhuriyet ilan etmişlerdir. Ukrayna tarafından tanınmayan bu durum Rusya ile Ukrayna arasında gerginliğe neden olmuş ve 1992'de Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyet olması kabul edilmiştir.

Kırım Türklerinin Kırım'a dönme mücadeleleri ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra mümkün olmuş ve sürgündeki Türklerin ülkelerine dönmesiyle 2001 nüfus sayımında, Kırım Cumhuriyeti'nde 243,4 bin, Sivastopol'da 2 bin ve Kırım'ın karaya bağlandığı yerdeki Kherson'da 1,8 bin olmak üzere tüm Ukrayna'da 248,2 bine ulaşmıştır. Günümüzde bu sayının 300 bine yaklaştığı sanılmaktadır. Ancak bugün Sivastopol ile birlikte 2,4 milyonu geçen Kırım yarımadasına tüm Kırım Türklerinin dönmesi halinde ve bunların sayısının 500 bini bulması durumunda bile Türklerin nüfusu yine de %20'yi geçemeyecektir. Kırım Tatarlarının bu nüfus içinde etkin bir toplum haline gelmeleri mümkün görünmemektedir. Kaldı ki, Tatarlar Akmescit, Bahçesaray, Gözleve, Karasubasar ve Yalta gibi şehirlerde ve köylerde dağınık bir şekilde bulunmakta olup, hiç bir bölgede çoğunluk oluşturmamaktadırlar.

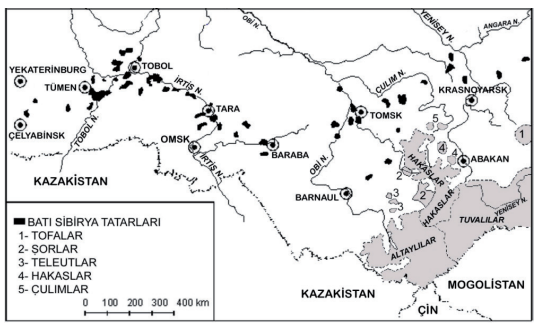
Topluluk	*Nüfusu*	*%'si*
K.Tatarları	300.000	11.0
Rus	1.630.000	59.8
Ukrayin	625.000	22.9
Belarus	50.000	1.8
Yahudi	20.000	0.7
Diğer	100.000	3.7
TOPLAM	2.725.000	100

Kırım'da Kırım Tatarları dışında *Karay Türkleri* ve *Kırımçaklar* da bulunmaktadır. Alman işgalinden önce Kırım yarımadasında Gözleve bölgesinde yaşayan ve Hazar Türklerinin soyundan geldikleri sanılan Karay Türkleri ya da Karaimler, diğer Türk boylarından Musevî olmalarıyla ayrılırlar. 1910'da 13 bin kadarı Rusya'da olmak üzere 15 bin kadar Karaim olduğu bilinmektedir. Sovyet istatistiklerinde önceleri sayıları 9000 civarında verilmekte olan Kariam sayısında, sürekli düşüş görülmektedir. Bunların bir kısmının asimile olduğu bir kısmının dünyanın çeşitli bölgelerine göç ettiği bilinmektedir. Yine inançları gereği nüfuslarını belirtmedikleri de iddia edilmektedir. Bugün (2010) Rusya (205) dışında, Polonya'da 50 civarında, Litvanya'da Trahay bölgesinde 300 kadar Karay Türkü olduğu bilinmektedir. Ayrıca Ukray-

na'da, İsrail'de, Mısır'da, Ermenistan'da, İran'da ve Çin'de Karaim cemaatinin varlığı bilinmektedir. İstanbul'da da 80 kadar Karaim bulunmaktadır. Toplam nüfuslar 2 bini bulmamaktadır. Karay Türkleriyle aynı inancı taşıyan eski Kırım sakini Kırımçakların sayısı ise toplam nüfusu bin kişi kadardır.

Toplam alanı 13 milyon km^2'yi aşan Rusya Federasyonu'nun Kuzey Asya topraklarına *Sibirya* adı verilmektedir. Rusya'nın Asya toprakları 32 ayrı ve birbirinden farklı özelliğe sahip yönetim biriminden oluşmaktadır. Bu yönetim birimlerinin birçoğunda, bilhassa Batı ve Orta Sibirya ile Altay-Sayan Dağları Bölgesi'nde dağınık olarak çeşitli Türk boyları yaşamaktadır. Toplam nüfusları iki buçuk milyonu geçen Sibirya Türklerinin başlıcaları şunlardır:

Sibirya'da Sibirya Tatarları ve Sibirya Buharalıları ile Şorlar, Dolganlar ve Tofalar gibi sayıları az ve dağınık halde yaşayan Türk toplulukları bulunmaktadır. Bunlardan; Batı Sibirya'da Obi ve İrtiş nehirlerinin vadilerinde yaşayan ve sayıları 450 binden fazla olan *Batı Sibirya Tatarları* sayıca bilhassa Tobol, Tümen, Tom ve Baraba'da fazla oldukların-dan bu şehirlerin adlarıyla anılırlar. Bu bölgede ayrıca hangi tarihte geldikleri belli olmayan ve sayıları 30 bin civarında olduğu sanılan Buharalılar da mevcuttur, bunlara *Sibirya Buharalıları* denilmektedir. Ayrıca 135 bin kadar Kazak nüfus da bu bölgede yaşamaktadır. Zengin bir petrol ve doğal gaz sahası olması sebebiyle, bölgeye son zamanlarda çok sayıda Rus yerleştirilmiş, dolayısıyla buradaki Türkler azınlıkta kalmışlardır.

Harita 3: Batı Sibirya Tatarlarının ve diğer Türk topluluklarının yaşadığı yerler

Batı Sibirya'da yaşayan bir diğer Türk boyu da Şorlardır. Şorlar topluca Kemerovo oblastında Novokuznetsk civarında Taştagol ve Mejdureç rayonlarında, Alatau (Aladağ)'nun kuzey eteklerinde, Tom ırmağının Kondoma ve Mrassu kolları kıyılarında, genellikle büyük köylerde yaşamaktadırlar. Burada 1926'da toplam Şor nüfusun %70'ini barındıran *Gornoy* Şorii (Dağlık Şor) özerk bölgesi kurulmuş, ancak 1939'da lağvedilmiştir. 1926'da toplam 12.601 olan Şorların nüfusu 1970'e kadar az da olsa artmış ve bu tarihte 16.494'e yükselmiş, fakat bu tarihten sonra sürekli azalarak bugün 13 bin civarına inmiştir. (2010 nüfus sayımında nüfusları 12.888'dir). Şor nüfusun %83'ü Kemerovo oblastında %9'u Hakasya'da yaşamaktadırlar. Şorlar çok eski zamandan beri demircilik sanatı ile meşhurdurlar. Yerleşik bir hayat sürmekte olup, tarım ve hayvancılıkla geçinirler. Eskiden Şamanist olan Şorların bugün bir kısmı Hıristiyanlaşmıştır. Varlıklarını korumakta zorlanan Şorlar günden güne ana dillerini unutmakta ve Ruslaşmaktadırlar.

Sibirya'nın kuzey kesimlerinde Taymır yarımadasında Putorana ve Anabar platosunda Hatanga nehri boylarında göçebe olarak yaşayan bir Türk boyu olan *Dolganlar*ın, Taymır (Dolgan-Nenets) özerk bölgesindeki nüfusu 2002 sayımına göre 5.517'dir. Ayrıca Yakutistan'ın Anabar rayonunda (1272 kişi) ve Krasnoyarsk'da (230 kişi) bulunmaktadırlar. 1926'da 1385, 1959'da 3932, 1970'de 4877, 1979'da 5053 ve 1989'da 6584 ve 2002'de 7261 olan nüfusları 2010 sayımında 7885'i bulmaktadır. Ancak Taymır bölgesinin özerkliği 2007'de kaldırıldığı için yeni istatistiklerde bölge hakkında bilgi edinmek zorlaşmıştır.

Küçük bir Türk topluluğu olan *Tofalar* (Karagaslar) ise, Sibirya'nın güneyinde İrkutsk oblastının Tuva cumhuriyeti sınırı yakınlarındaki Doğu Sayan Dağları'nın doğu eteklerinde yer alan, Uda, Biryusa, Kan, Gutara ve İya ırmaklarının yukarı çığırlarında yaşarlar. 1930'da burada Tofa Milli Bölgesi (Tofalarsky Natsionalnyy Rayon) ilan edilmişse de sonradan iptal edilmiştir. Bugün İrkutsk oblastına bağlı Nizhneudinskij rayonuna

bağlı Verkhnayay Gutara ve Nerkha Alygdzher köylerinde yaşamaktadırlar. 1926'da 417, 1959'da 586, 1970'de 620, 1979'da 763, 1989'da 722 ve 2002'de 837 olan nüfusları 2010 sayımında 762 kişiye düşmüştür. Toplam nüfuslarının %89'u bu bölgededir. İyi bir ren geyiği çobanı ve avcı olan Tofalar, Ruslar tarafından Hıristiyanlaştırılmıştır, ancak eski inançlarını da unutmamışlar ve bugün Şaman ritüelleri ile karışık bir Hıristiyan inancı yaşamaktadırlar.

2010 yılında toplam sayıları 478.085 kişi olan *Saha Türkleri*, II. Dünya Savaşından beri kendi ülkelerinde azınlık durumunda iken nihayet bu sayımda %50'ye erişerek azınlık olmaktan kurtulmuşlardır. 1926'da ülke nüfusunun %83'ünü oluşturan Sahalar ülkelerine sürekli nüfus yerleştirildiği için sayıları artsa da oranları düşmüş ve 1989'da %33'e gerilemişti. Ancak 1989-2002 sayımları arasında 230 bin nüfus ülkeden ayrılmış, Sahaların ve diğer bölge halklarının nüfusları artmakla birlikte ülke nüfusu 145 bin azalmıştır. 2002-2010 sayımları arasında Rus nüfusta 40 bin, diğer topluluklardan 25 bin kadar azalma olmuş, Saha nüfusta ise 35 bin kadar artış olmuş ve böylece Sahalar bugün ülke nüfusunun %50'sini oluşturmaktadırlar. Ülke dışındaki Saha nüfusun oranı hiçbir sayımda toplam nüfusun %5'ini bulmamıştır.

2010 sayımında Rusya Federasyonu'nda toplam sayıları 263.934 olan *Tuva Türkleri*nin %95'i kendi ülkelerinde, %5'i de komşu ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca 31.823 (2010) kişi de Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Soyotlar ya da Uryanhaylar olarak da bilinen Tuva Türkleri, Moğolcadan etkilenmiş bir Türk dili konuşan, Budizm, Şamanizm ve Lamaizm karışımı bir inanca sahip topluluktur. Tuva Türkleri Sibirya bölgesindeki benliğine en fazla bağlı olan Türk topluluğudur. Tuvalılar içinde toplam nüfusları 2002'de 4.442, 2010'da 1.858 olan ve Tuva'da belli bir bölgede kırsal kesimde yaşayan Tuva-Tocin olarak adlandırılan bir alt grup bulunmaktadır.

2010 nüfus sayımına göre Rusya Federasyonu'nda 72.959 *Hakas* mevcuttur. Bunların %87'si kendi ülkelerinde, %6'sı Krasnoyarks krayında, %2'si Tuva cumhuriyetinde ve %1'i de Kemerovo'da yaşamaktadırlar. 1926'da Hakasya nüfusunun %50'sini oluşturan Hakaslar, bugün %12'lik oranlarıyla kendi ülkelerinde bile küçük bir azınlık durumundadırlar. Yani Hakas Özerk Cumhuriyeti tamamen bir Rus yerleşim bölgesi görünümündedir. Daha önce Hakas nüfusu içinde sayıldığı halde 2002'de ayrı sayılmış olan Çulım Türkleri, Hakaslara ve Şorlara yakın bir topluluktur. Sayıları 2002'de 656, 2010'da 355 kişi olan Çulım Türkleri, Çulım ırmağının Yaya ve Kiya kolları boylarında, Tom oblastının Teguldet rayonu (485) ile Krasnoyarks oblastının Tühtet rayonunda (160) yaşamaktadırlar.

2010'da kendi ülke nüfusunun %31'ini oluşturan ve toplam nüfusları 74.238 olan *Altaylıla*rın %93'ü kendi ülkelerinde yaşamaktadır. Altay cumhuriyeti dışında, iki bin kadarı Altay krayında olmak üzere, üç bin kadar Altay Türkü komşu ülkelerde bulunmaktadır. Eskiden Şamanist inanca sahip olan ve günümüzde bir kısmı Hıristiyanlaşmış olan Altaylılar da benliklerini korumakta zorlanmaktadırlar. Altay Türklerinin sayısında 1989'a göre 10 bin kadar bir azalma söz konusudur. Bu nüfusun azalması kimlik beyanındaki değişiklik ile ilgilidir. Şöyle ki; Altay Türkleri, Altay Kişi, Teleut, Telengit, Tubaları, Kumandı ve Çelkan (Lebed) boylarından oluşur ve bunların hepsi istatistiklere Altaylı olarak geçerdi. Son yıllarda nesli tükenen halklara yapılan yardımlardan faydalanmak için bu topluluklar kendilerini "*Az Nüfuslu Halklar Listesi*"ne kaydettirmek için ayrı kimlik beyanında bulunmuşlar, 2002 ve 2010 istatistiklerine böyle geçmişlerdir. Kısacası Altay Türklerinin gerçek nüfusu 76.881 kişidir. Bu boylardan *Kumandılar*, Altay krayının Solton ve Krasnogorsk rayonları ve Biysk şehrinde (1663) ve Altay cumhuriyetinin Turaçak rayonu ile Gorno-Altaysk şehrinde (931) yaşarlar. Toplam sayılar 2002'de 3114, 2010'da 1965 kişidir. *Teleutlar*, Kemerova oblastında

Şor Türklerinin de yaşadığı bölgede Bolşoy Baçat ve Maliy Baçat nehirleri boylarında (2534) ve ayrıca Altay cumhuriyetinin Şebalin rayonunda (32), Altay krayında Çumışskiy rayonunda (15) ve Novosibirsk oblastında Sem nehri boylarında (14) yaşarlar toplam sayıları 2002'de 2650, 2010'da 2643 kişidirler. 2002'de toplam sayıları 1565 kişi olan ve 1533'ü Altay cumhuriyetinin Çoya ve Turaçak rayonlarında yaşayan *Tubaların*, sayıları 2010'da 1965'e yükselmiştir. 2002'de toplam sayıları 855 kişi olan ve 830'u Altay cumhuriyetinin Çoya ve Turaçak rayonların Kurmaç-Baygol, Suranaş, Turaçak, Biyka, Itkuç ve Kebezen köylerinde yaşayan Çelkanların, sayıları 2010'da 355'e gerilemiştir. Altay cumhuriyetinin güney kesimlerinde Koş-Ağaç rayonunda (2368) yaşayan ve toplam sayıları 2002'de 2399, 2010'da 3712 olan *Telengitlerin* anadili Altaycadır.

Görüldüğü gibi Rusya Federasyonu en kalabalık Türk nüfusu barındıran ülkelerin başında gelmektedir. Bugün ülkede 12 milyon Türk nüfusu barındırmaktadır. Biz bu nüfusun 1,5 milyonunu Kafkasya nüfusu içine katmıştık. Bu nüfusu çıkartır, ancak Kırım ve Ukrayna'nın diğer bölgelerindeki Türk nüfusunu dahil ettiğimizde 11 milyon nüfusu Rusya üzerinden toplama dahil etmemiz gerekecektir.

Dünya'nın Diğer Bölgelerinde Yaşayan Türk Toplulukları

Buraya kadar Türklerin toplu olarak ve uzun zamandan beri yerleşik olarak yaşadıkları bölgeler ele alınmıştır. Bunlar dışında Türklerin sonradan yerleştikleri ve küçük topluluklar halinde bulundukları bölgeler de vardır. Ancak bunların tümünü belirlemek imkansızdır. Çünkü dünyanın hemen her bölgesinde bir kaç kişi de olsa bir Türk topluluğuna rastlamak mümkündür.

Türk nüfusun sonradan yerleştiği yerler arasında en kalabalık nüfus barındıran ülkeler, başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkeleridir. Avrupa ülkelerinde 2010 yılı itibariyle toplam 3.126.860 T.C. vatandaşı yaşamaktadır (Tablo: 7). Ayrıca Türkiye'den çeşitli Avrupa ülkelerinin vatandaşlığına geçmiş olanların sayısı 1,5 milyonu geçmektedir. İngiltere'ye bilhassa Kıbrıs'ın İngiliz işgali altında olduğu yıllarda yerleşmiş olan Kıbrıs Türklerinin sayısı çeşitli kaynaklarda 150 ila 400 bin arasında değişmektedir. Yine çeşitli tarihlerde bilhassa Yunanistan ve eski Yugoslavya'dan olmak üzere çeşitli Balkan ülkelerinden, Orta Asya ve eski SSCB'nin çeşitli bölgelerinden, Doğu Türkistan'dan Batı Avrupa ülkelerine göç etmiş Türk nüfusu da bulunmaktadır. Bunların çoğu gittikleri ülkeye iltica etmiş ve o ülkenin vatandaşı olmuşlardır. Bu nedenle sayıları tam olarak bilinememekle birlikte Avrupa ülkelerinde yaklaşık olarak 4 milyon civarında Türk nüfusu bulunduğu sanılmaktadır.

Tablo 7: 2010 Yılı itibariyle Yurt Dışında yaşayan T.C. vatandaşları*

ÜLKELER	TC Vatandaşı Sayısı	Vatandaşlığa Geçen Türk Sayısı	Toplam
Almanya	1.629.480	777.904	2.407.384
Hollanda	372.728	259.958	632.686
Fransa	459.611	71.323	530.934
Avusturya	110.678	88.597	199.275
Belçika	39.419	130.374	169.793
İsviçre	71.692	45.320	117.012
İngiltere	52.893	63.635	116.528
İsveç	67.731	33.523	101.254
Danimarka	57.129	28.129	85.258
Yunanistan	48.880		48.880
Bulgaristan	28.296		28.296
İtalya	20.882		20.882
Romanya	20.447		20.447
Norveç	15.000		15.000
Diğer Avrupa Ülkel. Top.	28.664		28.664
Türk Cum. Top.	70.734		70.734
Suudi Arabistan	115.000		115.000
Diğer Ortadoğu Ülkel. Top.	47.631		47.631
Rusya Federasyonu	59.177		59.177
Diğer Asya Ülkel. Top.	31.089		31.089
Afrika Ülkel. Top.	25.899		25.899
A.B.D.	250.000		250.000
Kanada	41.000		41.000
Diğer Amerika Ülkel.	1.512		1.512
Avustralya +YZ	71.000	39.446	110.446
GENEL TOPLAM	3.736.572	1.538.209	5.274.781

* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurt Dışı Teşkilatı ile Dışişleri Bakanlığının verilerine göre

Batı Avrupa dışında Polonya ve Finlandiya'da da bir miktar Türk nüfusu bulunmaktadır. Finlandiya'daki Türkler, Finlandiya'nın Rus işgali altında olduğu dönemde buraya ticaret yapmak amacıyla gelmiş ve 1917'de Finlandiya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra bu ülkeye yerleşmiş olan Kazan Tatarlarıdır. Polonya'daki Türkler ise, XIV. ve IV. yy.da buraya yerleştikleri sanılan 10 bin kadar Kazan Tatarından oluşmaktadır. Kendilerine Polonya Tatarları denen bu Türk grubu bugün dillerini büyük ölçüde unutmuşlar fakat dinlerini korumaktadırlar. Ayrıca Polonya'da sayıları bin kadar olan Museviliğin Karaim mezhebine bağlı olan Karay Türkleri de bulunmaktadır. Yine Baltık ülkelerinden Litvanya'da da 300 kadar Karay Türkü yaşamaktadır.

Türk nüfusun kalabalık olduğu yerlerden biri de Amerika kıtasıdır. Bilhassa ABD ve Kanada'nın büyük şehirlerine yerleşmiş olan Türk nüfusunun büyük bir bölümü Türkiye'den göç etmiş ve bu ülkeye yerleşmiştir. Ayrıca Kırım ve Kazan Tatarları ile topluca Türkistanlılar diye anılan Özbek, Kazak, Uygur, Kırgız ve Türkmenler de bulunmaktadır. Tüm bu Türk soylu ABD vatandaşlarının sayısının 150 bin kadar olduğu sanılmaktadır. 250 kadar T.C. vatandaşı ile birlikte ABD ve Kanada'da 500 kadar Türk nüfusu bulunmaktadır.

Türk nüfusun yoğun olduğu bir diğer ülke de Suudi Arabistan'dır. Bu ülkede 115 bin T.C. vatandaşından başka, 1949 yılında Doğu Türkistan'ın işgalinden sonra ülkeden kaçan Uygur ve Özbekler de bulunmaktadırlar. Çoğunluğunu Uygurların, çok az bir bölümünü de Özbeklerin oluşturduğu bu topluluğun sayısı 10 bine yakındır.

Dünyanın diğer bölgelerinde de küçük topluluklar halinde Türk nüfusu vardır. Mesela Avustralya'da Türkiye'den giderek yerleşmiş 40 bin kadar Türk nüfustan başka, Kıbrıs'tan ve İngiltere'de göç etmiş 25 bin kadar Kıbrıs Türkü, Çin'den göç ederek buraya yerleşmiş bin kadar Tatar nüfus ve Rusya'dan göç etmiş bin kadar Türk nüfus da bulunmaktadır. Böylece Avustralya'da yaklaşık 150 bin Türk nüfusu bulunmaktadır. Yine, Rusya ve Çin'den kaçarak Japonya ve Kore'ye yerleşmiş küçük Kazak ve Tatar toplulukları ile Osmanlı hakimiyetinde kalmış olan Mısır, Cezayir, Tunus gibi ülkelerde de küçük Türk topluluklarının bulunduğu bilinmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri bugüne kadar millî menfaatlerimizi koruyucu, sağlam bir dış politika oluşturamadığı için maalesef diğer Türk topluluklarına olduğu gibi bu küçük topluluklara karşı da ilgisiz kalmışlardır. Halbuki gelişmiş batılı ülkeler menfaatleri gereği bırakın kendi soyundan gelenleri ülkelerine karşı sempati duyanları bile korumakta ve onlardan ülkelerinin dış politikalarında yaralanmaktadırlar.

Sonuç

Dünyadaki ülkelerin farklı özelliklerde olması, sayımların farklı zamanlarda yapılması ve en önemlisi birçok ülke yönetiminin Türk nüfusu bir tehlike olarak görmesi nedeniyle yeryüzündeki Türklerin tam sayısını bilmek mümkün olmamaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen yine de dünyadaki Türk varlığını tahmin etmek için önemli bazı bilimsel ip uçları bulunmaktadır.

Öncelikle eski Sovyet ülkelerinde ve Varşova paktı ülkelerinde önceden ve günümüzde etnik nüfus sayımı yapılmaktadır. Aynı şekilde Çin'de de etnik nüfus ile ilgili bilgiler yayınlanmaktadır. Bunlara güvenip güvenmemek ayrı bir konu olmakla birlikte, Türk nüfusun yaşadığı geniş bir coğrafya ile ilgili elimizde istatistikler bulunmaktadır. Türkiye 1965'e, Yunanistan'da 1955'e kadar nüfusun etnik özellikleri ile ilgili istatistik yayınlamıştır. Bu değerler üzerinden projeksiyonlar yaparak bazı tahminler geliştirmek mümkündür. Ancak Afganistan ve İran'da bugüne kadar tam bir sayım yapmamıştır. Aynı şekilde Irak ve Suriye gibi ülkelerde de sağlıklı bir sayım sonucu bulunmadığından bu ülkelerdeki Türk nüfusu miktarı ve dağılışı tam olarak bilinmemektedir. Yapılan tahminler ise kişilerin keyfine kalmış bulunmaktadır. Bu nedenle biri diğeriyle taban tabana zıt sayılar zikredilmekte, iki rakam arasında orta yolu bulmak da mümkün olmamaktadır.

Biz bu yazımızda resmi istatistiği bulunan ülkelerin rakamlarını küsurat yuvarlaması dışında aynen kullandık. İstatistik bulunmayan ülkelerde de olabildiğince orta yolu bulmaya çalıştık ve çeşitli kaynaklardaki en çok kabul gören değerleri aldık. Tüm bu bilgilere göre günümüzde, Türkiye ve çevresinde (Osmanlı Coğrafyası) ve buradan Batı Avrupa ülkelerine göç edenlerle birlikte 75 milyon, Kafkasya ve İran'da 30 milyon, Türkistan'da 60 milyon ve Rusya'da 10 milyon olmak üzere tüm dünyada en az 175 milyon Türkün yaşamakta olduğu söylenebilir. Bu değerlere ±5 milyon eklemek ya da çıkartmanın da mümkün olduğunu ifade etmek gerekir. Yani 170 ila 180 milyon arasında bir Türk nüfusu varlığı makul bir değerdir. Bu değerlerin en düşük rakamlar üzerinden olduğunu düşünerek bunu 200 milyona kadar yükseltmek söz konusu olabilir.

Bu arada Türkî topluluklara gelince, Osmanlı coğrafyasında 20 milyon, Kafkasya ve İran'da 5 milyon ve Türkistan'da 15 milyon olmak üzere toplam yaklaşık 40 milyon nüfus, anadilleri Türkçe olmayan ancak Türk toplumları ile iç içe yaşayarak kültürel bütünleşmeyi sağlamışlardır.

Sonuç olarak 2010 verilerine göre dünyada Türk/Türkî nüfusunun 240 milyon civarında olduğunu söylemek mümkündür.

Bibliyografya

Akiner, S., ed. 1994, *Central Asia: 130 Years of Russian Dominance, an Historical Overview.* Durham: Duke University Press,.

Akiner, S., 1986, *Islamic Peoples of the Soviet Union: An Historical and Statistical Handbook.* New York: Routledge,.

Anderson, D. G., 2002, "*Hakaslar"* H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 200-204.

Arat, R.R.1963, *Türklerin Yaşadıkları Yerler ve Sayıları*, *Türk Kültürü*;5, s.6-11

Ardel, A.1965, *Türklerin Yeryüzünde Dağılışı ve Bulundukları Sahaların Coğrafi Hususiyetleri, T.K.A.E. Konferanslar-I*, s.20-26,

Baınbrıdge, M.1995, Dünyada Türkler, Say Yayınları, İstanbul.

Bennigsen, A., and S. E. Wimbush, 1986, *Muslims of the Soviet Empire: A Guide,* Bloomington: Indiana University Press.

Caferoğlu, A.1983, Türk Kavimleri, TKAE yayını No:52, Ankara.

Caferoğlu,A.-Yücel,T. 1988, *Güney Azerbaycan, Belgelerle Türk Tarihi*;35, s.45-51,

Caroe, S. O. 1967, *Soviet Empire, The Turks of Central Asia and Stalinism.* London,

Çataltepe, S. 1990, *SSCB ve* ÇHC'nde *Yaşayan Türklerin İstatistiklerine Ait Bilgilerin Mukayeseli Bir İncelemesi, Doğu Türkistan'ın Sesi*;26, s.4-10

Dawydow, J. P. 1993, *Ethnische Konflikte auf dem Gebiet der ehemaligen Sowjetunion*. – *Europa Archiv*, 48 (7), 179-192

Devlet, N. 1990, *Sovyetler Birliğinde Türk ve Müslümanların Nüfusu 60 Milyona Yaklaştı, Türk Kültürü*;325, s.265-272,

Devlet, N. 1993, *Çağdaş Türkiler; Doğuşundan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Ek cilt, Çağ yayınları-İstanbul.

Doğanay, H. 1994, Türkiye Beşerî Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Doğanay, H. 1995, *XXI. Yüzyıla Girerken Türk Dünyası*, Ata.Üni. yay. No:793, Erz.

Dönmez, Y. 1973, *Türk Dünyasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, İ.Ü.Coğr.Enst. Yay. No:74, İstanbul.

Eickelman, D. F., ed. 1993, *Russia's Muslim Frontiers: New Directions in Cross-Cultural Analysis*. Bloomington: Indiana University Press,.

Fridman, E. J. N. 2002, "*Tuva Şamanizmi"* H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 180-188.

Kozlov, V. 1988, *The Peoples of the Soviet Union.* London, Melbourne, Sydney, Auckland, Johannesburg, Bloomington, and Indianapolis: Indiana University Press.

Kuzgun, Ş.1993, *Hazar ve Karay Türkleri*, Alıç Matbuacılık Tic. San. A.Ş. Ankara.

Özey, R.1996, *Tabiatı, İnsanı ve İktisadı ile Türk Dünyası*, Öz Eğit. Yay:11, İstanbul.

Somuncuoğlu, A. 2002, "*Altay Cumhuriyeti"* H.C.Güzel-K.Çiçek-S.Koca (Ed.) *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 141-148.

Tishkov, V. 2002, "*Population Census and Changing Identities in Russia*" *Russian Census Workshop*, Brown University, Watson Institute, USA, March.

Yiğit, A. 2000, *Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası*, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları No:2, Elazığ, Geliştirilmiş 2. Baskı,

Yiğit, A. 2001, *Kazakistan'ın Değişen Etnik Yapısı*, *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S.1, sf. 99-113, Elazığ.

Yiğit, A. 2002, "*Başkurdistan"* H.C.Güzel-K.Çiçek-S. Koca (Ed.) *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara Cilt: 20, Bölüm: 102, sf. 88-93.

Yiğit, A. 2006, "*Rusya Federasyonu'nda Türk Topluluklarının Yaşadığı Bölgelerdeki Nüfus Hareketleri ve Değişen Etnik Yapı",* Ülkümüz, 3/ 6; 69-88, Celalabad-Kırgızistan.

Yiğit, A. 2012, "*Rusya Federasyonunda Yaşayan Türk Topluluklarının Anadillerini Kullanma Oranlarındaki Bölgesel Farklılıklar" E-Journal of New World Sciences Academy, Nature Sciences Series: (ISSN:1308-7282) Volume: 7, Number: 2, p.16-34, 2012 (Article Number: 4A0047)*

Yücel,T. 1987, *Batı Türkistan Coğrafyasına Toplu Bakış, Türk Kültürü*;294, s.615-624,

Goskomstat of Russia: http://www.gks.ru/default.asp

Türk Dünyası El Kitabı, TKAE yayını; 45, Ankara-1976.

Sincian'ın Şimdiki Durumu, ÇHC Türkiye Büyükelçiliği, Ankara-1997

Этнический атлас Узбекистана, Joint Edition of the Open Society Institute Assistance Foundation Uzbekiistan and LIA <R. Elinina>, 2002.